

madár

TÁVLAT

Kádár-sziget
A rozsdafarkúak
Szélturbinák

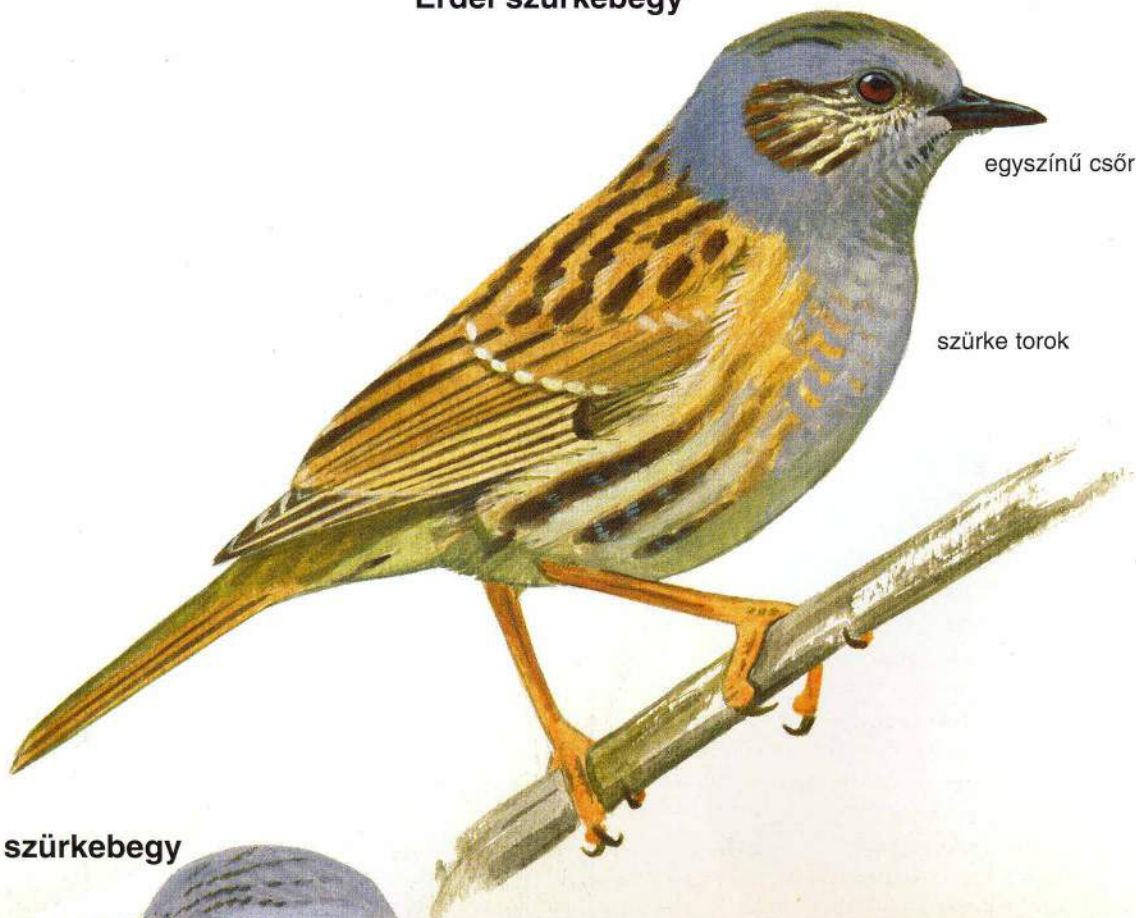
XI. évfolyam 1. szám 2004. január-február

Madárhatározás: Erdei és havasi szürkebegy

Két szürkebegyünk közül az erdei gyakori költőfaj, és vonuló, míg a havasi szórványos téli vendég. Azonban az előbbi gyakran áttelel, így meghatározásukhoz nem elég csak a megfigyelés időpontját alapul vennünk.

Az erdei szürkebegy valamivel kisebb termetű, egyszerűbb színű, majdnem verébszerű szürke madár. Háta vörösbarna fekete csíkokkal, torka egyszínű szürke. A havasi ezzel szemben jóval tarkább benyomást kelt (nyári, kopott tollazatban meglehetősen jellegtelené válik, de mivel ilyenkor a költőterületén tartózkodik, ezzel a problémával itthon nem kell szembesülnünk). Torka fehér, fekete pöttyökkel, háta feketén csíkozott, a tollak széle szürkés, rozsdás, szárnyán feltűnő fehér pöttyök találhatók, oldalán pedig ríktó, vörösbarna sávok futnak. Csőrtöve sárga. A havasi szürkebegy szinte mindig köves, sziklás helyeken fordul elő, gyakran pl. várromokon. Jellemzője még, hogy feltűnően bizalmas, az embereket 1 méteren belülrre is nyugodtan bevárja. Általában csapatokban mozog.

Erdei szürkebegy

egyszínű csőr

szürke torok

Havasi szürkebegy

sárga csőrtő

fehér torok
fekete pettyekkel

oldalán vöröses-
barna csíkozás

Kóka
2003

Három évtized után.....

A kerek évfordulók alkalmából összegezni szoktuk az elért eredményeket, visszatekintünk a kiemelkedő eseményekre, és köszönetet mondunk mindazoknak, akik támogatták Egyesületünk törekvéseit. Ezt most is megteesszük, hiszen az ünnepi időszakban számos riport és cikk jelenik meg, és sokan méltatják az MME 30 éves tevékenységét.

Nekem ezt az összegzést évente "hivatalból" kellett megtennem, eddig 29 közgyűlésen. Ezért most ezen alkalomból és ezen a helyen csak egy igen fontos és tanulságos eseménysort idézek fel, azt remélve, hogy ez a visszaemlékezés másokban is felidéz az MME életéből néhány szép és érdekes időszakot, amelyeknek jelenleg is fontos szerepe és tanulsága van.

A 80-as évek közepétől, közel 20 évvel ezelőtt volt először lehetőségünk arra, hogy rendszeres kapcsolatot építsünk ki a vasfüggönyön túl működő madár- és természetvédő szervezetekkel. Elsők között 1986-ban tudtuk felvenni a hivatalos kapcsolatot a WWF-el, majd egy évvel később adatott meg a világ legnagyobb és leggazdagabb madárvédő egyesületével – az Angol Királyi Madárvédő Egyesülettel /RSPB/ – támogatási együttműködést kötni.

Ebben az időszakban ugyanis az MME külföldi bevételei jelentősen megnöttek. Nagy reményeket fűztünk a gazdag angol egyesülettől várt támogatáshoz is. A WWF már támogatta a ragadozómadár-védelmet, az RSPB-től a túzok és más fokozottan veszélyeztetett fajok védelméhez reméltünk jelentős támogatást. Ezzel szemben az angolok többszöri személyes és helyszíni egyeztetés és tájékozódás után a tagnyilvántartás számítógépes bevezetését tartották a legfontosabbnak. Az egyeztetéseket vezető angol barátunk többször hangsúlyozta, hogy igazán profi és független egyesület csak akkor lesz belőlünk, ha széleskörű tagsággal rendelkezünk, a tagok rendszeresen fizetnek tagdíjat, és cserébe rendszeres információt kapnak az egyesületünkről. A regisztrált tagság pedig egyértelműen tükrözi a társadalmi elismertséget. A rendszeresen megszólított tagság esetenként kész további adományokkal is segíteni a madarak védelmét. Ők ezt évtizedek óta így csinálják, nekünk is erre kell felkészülnünk. Ragaszkodott ahhoz, hogy dolgozzuk ki a számítógépes tagnyilvántartást és vegyük komolyan a tagdíjfizetési fegyelmet. /Ebben az időszakban 40 és 100 Ft volt az éves tagdíj! / Mi ezzel szemben azt ismételtük, hogy nálunk a szocialista körülmények között ez a támogatási forma még nem alakult ki, alacsony az életszínvonal, jelentős bevételt nem várhatunk a tagdíjból, és nem remélhető, hogy kialakul az a mecénás réteg, amely hajlandó ilyen célra áldozni. Már-már az udvariatlanság szintjét súrolva vitáztunk és érveltünk, kérve, hogy ne ilyen bürokratikus dolgokra, hanem madárvédelmi célokra fordíthassuk a kilátásba helyezett támogatást. Partnerünk nem tárgyalt, mi meg kénytelenek voltunk ezt tudomásul venni és így az RSPB-vel kötött szerződés értelmében vásároltunk számítógépet és hozzá tagnyilvántartó programot. Ennek eredményeként 1988-89-ben elkészült és azóta is jól működik, naprakész a tagnyilvántartásunk!

Miért is olyan nagy dolog ez ?

Ki merte gondolni akkor, hogy hazánkban rendszerváltás, demokrácia lesz. Ki hitte volna, hogy reális elképzelés a tagdíj jelentős emelése? Hogy a szabadidővel együtt nő az érdeklődés a madár és természetvédelem iránt. Hogy lesz 1%, és tagságunk ezen keresztül lényegesen több támogatást tud adni az MME-nek. Mertük e gondolni, hogy sok milliós ingatlanokat hagynak az MME-re és komoly támogatásokat kapunk a magánvállalkozóktól.

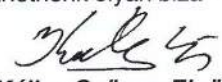
Angol barátunk biztos volt ebben, hiszen náluk már ez így működött és tudta, hogy nálunk is el fog jönni az az idő, amikor a széles tagság meghatározó lesz a mi Egyesületünk életében is.

Utólag elismerve és megkövetve angol barátunkat, belátom, hogy bizony elérkezett az általa 16 évvel ezelőtt megjósolt helyzet.

Elkötelezett és segítőkész Tagtársaink nélkül az elmúlt 30 év nem telt volna el ilyen kellemesen és sikeresen.

Három évtized után pedig kedves Tagtársaink nélkül nem tekinthetnénk olyan bizakodóan a jövő elé.

Köszönet érte mindenkinek.

Kállay György, Elnök

Tartalom:

- 2 **Riport Rakonczay Zoltánnal**
Péchy Tamás
- 4 **A Kádár-sziget**
Szarvas Pongrác
- 6 **Mi lesz veled csíkos boglárka?**
Bálint Zsolt és Pitter Gábor
- 8 **2004:
a rozsdafarkúak éve**
Schmidt Egon
- 9 **Kalandok rozsdafarkúakkal**
- 10 **Hósármány megfigyelések**
Serfőző József
- 11 **Új madárfajt fedeztek föl Venezuelában**
- 12 **Valami megváltozott**
- 13 **POSTALÁDA KÖNYVESPOLC**
- 14 **MME HÍREK Konferencia**
Bagyura János, Haraszthy László, Fidlóczky József
- 15 **A szélturbinák alkalmazásának természetvédelmi vonatkozásairól**
Munkácsy Béla
- 17 **Versenyfelhívás**
- 18 **MADÁRBARÁT KERT Mit esznek a madarak télen?**
- 19 **CSIPOGÓ Harkályok, zivatar, miegymás....**

A címlapon
szerecsensírály
Péchy Tamás felvétele.

Főszerkesztő:
Péchy Tamás
Kiadja:
Magyar Madártani és
Természetvédelmi Egyesület (MME)
<http://www.mme.hu>
Telefon: 1/275-6247
Fax: 1/275-6267
Szerkesztőség:
1121 Budapest, Költő u. 21.
E-mail: madartav@hu.inter.net
A lap elektronikus változata:
<http://www.madartavlat.hu>
ISSN 1217-7156

Riport Rakonczay Zoltánnal

2003 augusztus 20-án Mádl Ferenc Köztársasági Elnök átadta Rakonczay Zoltánnak a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét.

Az oklevélen ez áll:

"A Magyar Köztársaság Elnöke Rakonczay Zoltánnak erdőmérnök-közgazdásznak, ny. környezetvédelmi és vízgazdálkodási helyettes államtitkárnak a magyar természetvédelem intézményrendszerének megteremtésében végzett, egész életpályáját átölelő – nemzetközileg is elismert – tevékenysége elismeréseként a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje kitüntetést adományozom."

Rakonczay Zoltánnal, az MME tiszteletbeli elnökével, beszélgetünk a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium hallgójában és arra kérem, pörgessük vissza az idő kerekét ötven évvel. Mit jelentett részleteiben az indoklásban olvasható néhány sor?

Úgy gondolom, hogy ezt a kitüntetést elsősorban az Országos Természetvédelmi Hivatal egykori elnökeként kaptam. Hosszú évtizedek alatt többféle beosztásom volt, de annak a munkának a zömét, amelyet a kitüntetési okmány tartalmaz, a Hivatal elnökeként végeztem. A természetvédelem intézményrendszere alatt én három dolgot értek.

Elsősorban a szervezet kiépítését. A Természetvédelmi Hivatal a világon egyedülálló módon olyan természetvédelmi főhatóság volt, amely közvetlenül a kormány alá tartozott. Minden más országban – ahol ilyen hivatal egyáltalán létezett – valamelyik minisztérium részéül tevékenykedett. Sajnos ez a főhatóság odakerülése sem – azóta is érthetetlen módon – saját alárendeltségében semmiféle szervezetet nem hozott létre. Mindent az állami erdőgazdaságokkal kívánt végrehajtatni, de azok a feladatok sokasodásával egyre kevésbé tudtak megbirkózni. Én hetek alatt megállapítottam, hogy ilyen helyzetben hatékony munkát végezni lehetetlen. A szervezet kiépítésének alapjaként az országot kilenc természetvédelmi körzetre osztottuk, és mindegyikben létrehoztunk egy-egy természetvédelmi felügyelőséget. Ezek alakultak át folyamatosan nemzeti park igazgatóságokká (ma tízen vannak). Úgy gondolom, hogy az a 6-700 szakember, aki ma a természetvé-

delemben dolgozik, el sem tudja képzelni, hogy miként lehetett természetvédelmet művelni nemzeti parkok és azok igazgatóságai nélkül. Ez olyan, mintha egy hadseregnek csak tábornoki kara lenne katonák nélkül.

A második a tulajdonképpeni gyakorlati munka kiszélesítése volt. Ez alatt elsősorban az

arra érdemes természeti értékek védetté nyilvánítását értettük, ami másfél évtizeden keresztül zajlott. Nem illik az elődöket elmarasztalni, de a kérdés megválaszolásához hozzátartozik, hogy addig minden természetvédelmi tevékenység ötletszerűen folyt; a hivatalnak a védetté nyilvánításokra semmiféle térbeni és időbeni elképzelése nem volt. Azt nyilvánította védetté, amire valaki – akár egy veszprémmvarsányi nyugdíjas tanár – javaslatot tett.

Mikor volt ez?

1945-től 1970-ig. Hivatali program hiányában kedden senki sem tudta, hogy szerdán mi lesz a dolga. Megvárták a postát, s ha jött egy javaslat, csinálták, ha nem jött, nem csinálták. Én az erdőszettől kerültem át, ahol – mint ismeretes – már több mint száz esztendeje szigorú tervrendszer működik. Nem az öt-éves tervekre gondolok, hanem az erdőgazdálkodási üzemtervekre, fakitermelési, erdőfelújítási és egyéb tervekre. Ott száz évre előre mindent megtervezünk, itt pedig semmiféle terv nem létezett. Gyorsan összeállítottuk ezért a védetté nyilvánítások 1975-től 1990-ig érvényes fejlesztési tervét. Ebben pontosan leírtuk, hogy hol akarunk nemzeti parkokat, tájvédelmi körzeteket, természetvédelmi területeket létesíteni. Így térben és időben mindenki tudhatta, kinek mi a feladata. Benne volt pl. hogy Dr. Tóth Károlynak 1975 január 1-ig 30 ezer hektáron elő kell készítenie a Kiskunsági Nemzeti Park megalapítását. Mivel ezt a programot többé-kevésbé azoknak kellett végrehajtaniuk, akik összeállították, másfél évtizeden keresztül nagyon következetesen tudtunk dolgoz-

Rakonczay Zoltán hallgatósága körében

ni, és az elképzeléseket maradéktalanul meg is valósítottuk. Ily módon a hivatal teljesítménye (a védetté nyilvánítások tekintetében) a korábbiak negyvenötvenszeresére emelkedett. (Ha ugyanis a közel félmillió hektár védetté nyilvánítására a korábbi ütemben került volna sor, akkor ahhoz 1200-1400 évre lett volna szükség).

Harmadik legfontosabb feladatnak a természetvédelem társadalmi háttérének megteremtését tekintetem, ami szinte a nulláról indult. Nem voltak természetvédelmi egyesületek, klubok, szakosztályok, amelyek köldökzsinórként összekötötték volna a hivatalt az ország lakosságával. Márpedig az nyilvánvaló volt, hogy természetvédelmet kizárólag fizetett, hivatásos alkalmazottakkal művelni nem lehet. A természetvédelemnek számos olyan feladata van, amelyek megoldására az önkéntes természetvédők jóval alkalmasabbak, mint az állam. Hogy stílszerűen madarász példát mondjak: a madáretetés, az odúk kihelyezése, a madármegfigyelés, a madárgyűrűzés sokkal hatékonyabb, ha azt lelkes madárbarátok végzik, és nem állami hivatalnokok. Mondok egy példát: Egyik este észrevettem, hogy egy öreg madarász a Jókai présház egyik szufnijában a saját maga által összebútykolt szecskavágószerű szerkentyűvel madárgyűrűket csinál egyenként. Néhány nap múlva a pénzverdével legyártattunk 20 ezer darabot, aminek az öreg úgy megörült, hogy örömeiben homlokon csókolta a főkönyvelőt. Ebből is látható, hogy több tízezer gyűrű legyártása inkább állami, ugyanakkor a madarak ezreinek befogása, gyűrűzése, regisztrálá-

sa és szabadon engedése már inkább társadalmi feladat. Ilyen megfontolások alapján alakítottuk meg 1974-ben a Magyar Madártani Egyesületet, amely immár harminc éve több ezer taggal, hatékonyan működik. Persze a háttérből ezt is finanszírozni kellett, hiszen az alakuló üléshez bérbe kellett venni az állatkert moziját, kétszáz embert kellett utaztatni; a munka beindításához pedig irodák, járművek, telefonok, levélpapír, bélyegző stb. kellett, valamint szükség volt egy-két alkalmazottra.

Ma sokan azt gondolhatják, hogy ez nem volt könnyen vállalható feladat. Abban a rendszerben egy civil szervezet létrehozása nem volt a mindennapok jellemzője. Felelős beosztásban dolgozó emberek nem sokan voltak, akik ezt felvállalták volna.

Lehet, hogy nem sok ilyen ember volt, meg az is, hogy ilyen szervezetekre nem mindenütt volt szükség, de semmiképpen sem kellett hozzá hősnak lenni. Nekem megengedték, nem szóltak bele. Bejelentettem a pártnak meg a kormánynak, ők azt mondták: csináljon amit akar, csak nagy marhaság ne legyen belőle! A Madártani Egyesületet simán létre lehetett hozni. Inkább hivatalon belül voltak kemény ellenzői, egyeseknek az ötlet nem tetszett. Mi az, kiépül egy párhuzamos konkurens szervezet? – kérdezték. Nagy fenét épül ki. Azért hoztuk létre, hogy segítsenek, nem azért, hogy konkuráljanak velünk. A talpraállás, a beindulás nehézségei persze megvoltak. De az anyagi igényeket a háttérből különösebb felhajtás nélkül ki lehetett elégíteni. Minden híreszteléssel ellentétben ebbe sem a párt, sem a kormány nem szólt bele, soha nem kaptam miatta kritikát – igaz, meg sem dicsértek. Hónapok múlva létrehoztuk a Barlangtani Intézetet is. Senki nem mondta, hogy ne csináld!

Azóta sokat változott a világ. A civil szervezetek megerősödtek, esetenként elég keményen kritizálnak, beleszólnak a dolgokba, ami ugyan nem mindenkinek tetszik, de egy társadalmi szervezetnek ez a feladata. Kritizáljon is, szóljon is bele, de természetesen segítsen is.

Hogyan látja ma a természetvédelem helyzetét, lehetőségeit? Egyesek úgy vélik, hogy az EU-hoz való csatlakozással súlyos károkat fog szenvedni a magyar természeti környezet. Vajon az egyre jobban globalizálódó és profit-irányított világban meg tudjuk-e őrizni európai hírű természetvédelmünket, természeti értékeinket?

A természetvédelem mai helyzetét nagyon jónak, pozitívnak ítélem meg. Utódaim is többé-kevésbé azt csinálták, amit immár negyven esztendővel ezelőtt elkezdtünk. Továbbfejlesztették és befejezték a nemzeti park programot, kiépítették a hálózatot, van közel 700 emberük és évi közel 6 milliárd forintjuk. Apróságoktól eltekintve mindaz, ami nyugdíjba vonulásom óta történt, tetszett. A jövő már nem annyira kecsegtető. Az EU szerepe kissé el van túlozva. Lehet, hogy mi harmincöt kérdésből harmincnégyben kénytelenek vagyunk őket követni, de jó lenne, ha tudomásul vennék, hogy pl. a természetvédelemben inkább ők zárkózzanak fel hozzánk. A magyar természetvédelem sokkal jobban áll, mint pl. a portugál, a spanyol vagy a francia. Ne másoljuk le azt, ami rossz! Veszélyeket látok abban, hogy itt hon sokan eltúlozzák az EU-s előnyöket és lebecsülik a veszélyeket. Magyarország viszonylag tisztességes állapotban megőrizte területének mintegy tizedrészét. Ez az arány sok nyugat-európai országban nem több egy-két százalékánál. Bizonyos esetekben akkor követünk el számárságot, ha lemásoljuk őket. Ismét egy példa: Mivel állományuk örvedetesen megszorodott, mi már a nyolcvanas években feloldottuk egy sor állatfaj, pl. a seregély, a szárcsa, a sirály, a nyest és mások védelmét. Ha az EU-ban védetté nyilvánítják a verebeket, ez nem feltétlenül azt jelenti, hogy fejlettebbek és okosabbak, mint mi vagyunk. Inkább azt, hogy kevés a verebük.

Ami a társadalmi szervezeteket illeti, a helyes út megtalálásában nagy szerepük lehet, de néhány zöld csoportosulással szemben jóval kritikusabb lennék. Amit néhány, magát zöldnek tekintő egyén vagy csoportosulás művel, az tűrhetetlen. Ezeket mélységesen elítélem, hiszen a kizárólag negatív álláspontoknak sosem lesz pozitív eredménye. Azt még talán meg lehet érteni, ha nem akarnak atomerőművet, de hogy szén-, víz-, szélenergiát sem, az már szintiszta demagógia és dilettantizmus. Hasonló a helyzet hulladékfronton is. Nem kell sem szemétdomb, sem hulladékégető, sem lerakó, sem semmi. Hát ez nem megy! A szelektív hulladékgyűjtést csak 20-40 év alatt tudjuk bevezetni, nem pedig azonnal. Belátható időn belül 3500 településen nem lehet megvalósítani a hulladék szétválogatását, de azt addig is rakni kell valahova. Az úgynevezett zöldök között mindig volt egy demagóg réteg – sajnos most is van -, aki az orszá-

got a nihilbe vezetné. Tudni kell, hogy mikor indokolt a kritika, a támadás vagy a támogatás. Nem lehet úgy viselkedni, mintha a minisztériumban és a hivatalban csak ökrök dolgoznának. Történnék ott jó, sőt kiváló dolgok is. Az elhibázott intézkedéseket, a mulasztásokat persze ki kell pellengérezni, ugyanakkor a jó kezdeményezéseket és intézkedéseket támogatni szükséges. A társadalmi egyesületeknek, így az MME-nek is az a fő feladata, hogy a tízmilliós lakosság és a néhány száz hivatásos természetvédő között hidat képezzen. Tízmillió ember ellenében is védje a hivatalt, ha neki van igaza, illetve kritizálja, ha melléfog. Az igaztalan és folyamatos támadást mélységesen elítélem.

A veszélyek között az EU indokolatlan majmolásán kívül még mást is látok. A természetvédelem szervezete több mint fél évszázados hányattatás után végre kialakult. Én a központi szervezetet és a tíz nemzeti park igazgatóság hálózatát kiválóan tartom, ezen kisebb kiigazításoktól eltekintve már csak rontani lehet. Most hosszú ideig – de inkább véglegesen – nem kísérleteznék, nem nyúlnék hozzá. Az emberek nyugalomra, biztonságra vágynak, erre vannak kiéhezve.

A hőskorban, amikor fiatalon, lelkesen madárgyűrűző táborokban töltöttük a nyarainkat, a Madártani Egyesület tagsága körében Rakonczay Zoltán nagyon népszerű volt. Tudta, mit akar; segített, mint magas rangú állami vezető, ugyanakkor nem egy éjszakán ült közöttünk magánemberként egy-egy táborban, ahol esztendőként a vasalóban néhány pohár bor mellett adomáztunk. Hogyan emlékszik vissza erre? Amikor le lehetett tenni a miniszteri palástot, és magánemberként oda lehetett ülni a sokszor bizony kritizáló, szókimondó, hosszú hajú, bozontos szakállú "vad" madarászok közé?

Sok évet dolgoztam, egyfolytában kezen ötven esztendő. Hosszú pályafutásom legszebb órái, napjai és éjszakái azok, amelyeket részben az Erdészeti Egyesület, részben a Madártani Egyesület rendezvényein, vándorgyűlésein, madarásztáborokban töltöttem. Az ezekre szóló meghívásoknak szinte mindig eleget tettem. Nagyon élveztem, amikor a munka átment egy-egy baráti beszélgetésbe, amihez hozzátartozott a néhány pohár bor is, a viccelődés is, ritkábban a tánc és az éjszakai fürdőzés is. Nem szerettem fakírnak lenni.

Nem lehetett reggeltől estig úgy dolgozni, hogy utána az ember begubózik, mint a csigabiga. Az a véleményem, hogy a szórakozás, a vidámkodás ugyanolyan fontos, mint a munka – de nem helyette, hanem mellette, illetve utána. Tizenegyhány évvel ezelőtt szép emlékekkel mentem nyugdíjba. Azóta a madártani rendezvényekre csak nagyon ritkán megyek el. Tisztelem a fiatalokat, nem akarok ott öreg módjára okoskodni. Most csinálják Önök, meg az Önöknél fiatalabbak úgy, ahogy akarják. Kívülről nézve nem csinálják rosszul, sőt, sok vonatkozásban jobban, mint annak idején mi.

De most is aktív, dolgozik.

Igen! Azóta is dolgozom, de inkább a háttérben. A soproni és a keszthelyi egyetemeken több mint tíz évig oktattam, néha még mindig felkérnek, de inkább tankönyveket írok. Így nyugdíjba vonulásom után is sok időt töltöttem, illetve töltök fiatalok között, akik akár az unokáim is lehetnének. Mint annak idején nekünk voltak, nekik is vannak jó és rossz tulajdonságaik. Sok tekintetben mások, mint amikor én voltam egyetemista. Mi úgy viselkedtünk, mintha kasszárnában lettünk volna, a mai fiatalok öltözködésben, viselkedésben és a tanulásban is jóval könnyedebbek, lezserebbek. Egyébként sok jófejű van közöttük.

Rakonczay Zoltán mindig jó előadó volt. Színes, szerteágazó, érdekes előadásait akár több órán át is lehetett hallgatni. Így talán könnyebben köti le a hallgatók figyelmét.

A hallgatóság figyelmének lekötésében biztosan lehet szerepe az előadó személyiségének, de nagyon lényeges maga a téma is. Az én "tantárgyaim", vagyis az erdészet, a természetvédelem, az állattan vagy a madarászat önmagukban is élvezetesek. Ezekről a témákról nehéz lenne unalmasan beszélni. Már csak azért is, mert én ott éltem a szakma sűrűjében: az erdőben, a mocsárban, a gyűrűzőtáborban. Alapvetően volt, hogy az ábécét az A-nál és nem a Z betűnél kell elkezdeni. Amit az ember fiatal korában végigcsinál, azt nem tudja elfelejteni, arról tud igazán szívvel-lélekkel, hiteles módon beszélni. Biztos vagyok abban, hogy az atomenergia hasznosításáról vagy a hulladékok ártalmatlanításáról én sem tudnék élvezetes előadásokat tartani, ezért ilyeneket nem is vállalom.

**Köszönöm a beszélgetést
Péchy Tamás**

A Kádár-sziget

Szarvas Pongrác

"Az Alsó-Duna ártér ligeterdőkkel borított területe hazánk legszebb természeti tájai közé tartozik. Különleges természeti adottságai miatt a Sió torkolatától délre mintegy 30 km hosszúságban és 5-10 km szélességében húzódó terület legismertebb része Gemenc".

(Rakonczay Zoltán, 1977)

2003. október 17-19. között tudományos tanácskozás zajlott "Az Élet a Duna árterén – természetvédelemről sok-szemközt" címmel, Bajától északra, a DDNP Igazgatóság kezelőépületében.

A konferenciát rendező, pécsi székhelyű DDNP Igazgatóság, az MME helyi csoportja és a BITE (Baja Ifjúsági Természetvédelmi Egyesület) a különböző szekciók elnökének Dr. Kalotás Zsoltot, Závoczky Szabolcsot, Dr. Májer Józsefet és Buzetky Győzöt kérték fel. A tanácskozás célja az Alsó-Duna árteréről meglévő ismereteink bővítése, valamint az itt dolgozó kutatók, hivatásos és amatőr természetvédők kötetlen hangú szakmai, baráti találkozásának megrendezése volt – hagyományteremtő jelleggel. (Két poszterrel én is próbáltam az

Dankasirályok

Molnár Zoltán felvétele

Az előadások nem csak a gemenci ártéren folyó legfrissebb kutatásokat mutatták be, hanem pl. a béda-karapancsai, vagy egyes tiszai, Maros menti területek élővilágáról is szóltak. Néhány kiragadott téma: A vizek hidrobiológiai vizsgálata, a vizekben a zooplankton-együttesek alakulása; A holtágak feltöltődésének vizsgálata; Élőhely-rekonstrukciós tervezés térinformatikai eszközökkel; Gemenc herpetológiai jelentősége; Delevérkutató az Alsó-Duna-völgyben; Kisémlős-kutatás, vidrafelmérés; A Béda-Karapancsa növényzete és madár-faunisztikai adatai; A fehér gólya állományának alakulása Baja környékén; A fekete gólya állománykövetése és a gyakorlati védelmi tapasztalatok Gemencen; Rétisasok populációjának változásai az Alsó-Duna völgyében; A nemzetközi fekete gólya színes gyűrűzési program eredményei.

érdeklődést felkelteni Gemenc két "gyöngyszeme" iránt. Az egyik a nyéki Holt-Duna-környéki erdőben fellelhető védett, vagy érdekesebb növények (pl. fekete galagonya, zöldes sarkvirág, kornis tárnics, réti iszalag stb.) előfordulási helyét mutatta be, ugyanakkor a gemenci flórakutatásról és a vízrendezés növényzetre gyakorolt hatásairól is szólt. A másik egy dunai sziget kialakulását, átalakulását és természetvédelmi jelentőségét emelte ki.)

Ez a sziget Gemenc három erdőrezervátuma közül a leggyorsabban változó, a legkisebb – de a legszebb is. Hossza kb. 2 km, szilvamag alakú, tengelye ÉK- DNY- i. A sziget közepén egy tisztás van, északi, felső végén nagy homokzátony épített, épít ma is a Duna. A sziget területe a zátonnyal együtt kb. 100 ha. Ez a "031. számú erdőrezervátum: a Kádár-sziget". (Nevét nem a ko-

Ártér

Péchy Tamás felvétele

rábban itt is vadászó pártvezérről kapta.) A sziget jelentősége sokoldalú: Gemenc legfontosabb vízi- és parti madár pihenő-, gyülekező-, egyben megfigyelőhelye. Nyáron a Duna-parti zátonyok közül itt van a legtöbb sátorozó, strandoló, horgászó, pihenő ember. Télen ezt a helyet olykor 3-5000 vadlIBA, vadréce veszi birtokba. A szigeten az erdő őserdő jellegű. Fő fafajai az idős, odvasodó fehérfűz és az öreg, kiritkult fekete nyár. (Tehát sok az odú.) Az erdő kb. negyed része fehér nyárral elegyes, kocsányos tölgyes. A vénicszil és a zöld juhar nagy számban van helyenként jelen – az utóbbi állománya szépen újul. A zátonyt lassan, de biztosan meghódítják a fűz-bokrok.

Az itt nagy kanyart leíró Duna a sziget északi részén növekvő, erdőszőlő, homokos-kősarkantyús, kis tavakkal tarkított homokzátonyt épített az elmúlt fél-száz évben. A gyorsan feltöltődő, széles, sekélyvizű holtág, a Kádár-Duna és a közeli Pandúr-szigeti fűzes és a magas part egységet alkot. Sokunknak kedvenc gemenci területe. A madárvilág nem csak télen, de egész évben talán itt a legszínesebb az egész hazai Alsó-Duna szakaszon. Récék, libák, kányák, ölyvek, sasok, gólyák, kárókatonák, gémekek, kócsagok kisebb- nagyobb tömegével találkozhatunk – hogy csak a nagyobb testűeket említsem. De természetesen ökörszemünk vagy jégmadarunk is van, és itt közönségesnek mondható a rétisas, a fekete gólya, vagy a fekete harkály. A sziget környékén megfigyelt érdekességek közül néhányat megemlítenék: sarki bűvár – egy hónapig két példány, négy énekes hattyú, 44 kis kárókatonna. Lócsérek, csigaforogatók, kőforogató, nagy halfarkas, batla. A fenyérfutó ma már rendszeres, egy alkalom-

mal rétisasból itt hetet láttunk egyszerre! (adatközlő: Kalocsa Béla). Ez régebben is így volt.

"Vízivad-gyülekezőhelyek fontossági sorrendben (télen): Kádár-sziget, jkis-gemenci, fekete erdei zátony, Grébetorok, Forgó-tó, decsi nagy Holt-Duna, Malomtelelő, nyéki Holt-Duna."

(Gemenci tájvédelmi körzet kezelési szabályzata 1981.)

Röviden, amit a sziget történetéről tudunk: Az erdészeti üzemtervek szerint a Pandúr-szigetnél, az észak-nyugati részen, a Duna erős kanyarulatában zátony képződött. Ez feltehetően 1885-re természetes úton beerdősült. 1922-re a zátony parti része elmosódott, így új mellékág és új sziget született a Dunán, Bajától délre. Később, 1931-re a sziget északi részét a Duna elbontotta, majd az elmosott anyagot a sziget déli, alsó részen lerakta. Az emberi beavatkozások (folyószabályozás, fakitermelés, háborús viszonyok) is alakították a sziget képét, nem csak a természeti erők. A folyószabályozás nyomán (1952-től) a mellékágat kőművekkel elzárták (keresztgát, sarkantyúk, partbiztosítás), a folyót arra kényszerítve, hogy a mellékágat lassan feltöltse homokkal és iszappal. Az 1984-es térkép azt mutatja, hogy addigra a sziget északi részén hatalmas homokzátonyok, sekélyvizű öblök keletkeztek, és hogy a Kádár-Duna keresztmetszete, átlagos vízmélysége erősen lecsökkent. A folyamat ma is tart, gyakran száraz lábbal átkelhetünk ezen a folyóágon. Nő a zátony, egy része felmagasodik és természetes úton beerdősül. (A bokros részt "malát-fűzesnek" hívjuk.) Más részén finom, fehér homok borítja – szinte nincs is növényzet.

Ezt a területet, a sekély, álló, parti vi-

zet a vetési és a nyári ludak, a nagy lilikek vagy a tőkés récék és a sirályok is nagyon kedvelik. A szinte állandóan itt tartózkodó több ezer madár – természetesen – vonzza a rétisasokat. Mivel Gemenc "Ramsari terület", néhány éve a vadászfegyver itt nem szólhat. Ha az "őszi kisvizek" után árad a Duna, feltöltve a mellékágat is, télre a sziget és a zátony szinte megközelíthetetlené válik az ősi ellenség, az ember számára. Aki egy ködös, téli hajnalt itt átélt, hallotta, látta a felkelő madár csapatokat, az tudja, hogy miért lett a terület nemzeti park.

Az idő múlásával – a korábbi vízügyi beavatkozások nyomán – a Kádár-sziget várhatóan újból összeolvad a nagyobb Pandúr-szigettel. A Kádár-Duna feliszapolódik, mint mellékág megszűnik

Vadászó szürkegém

Molnár Zoltán felvétele

– az év nagy részében, alacsonyabb vízállásnál. Néhány lapos medermaradvány, kis tó marad majd belőle – kis és közép víznél. A kádári zátony nagy részét erdő fogja borítani. Vajon a nagy madár csapatok is odébbállnak, ha átalakul, megszűnik kedvelt pihenőhelyük? Hogy ez mikor lesz, nem tudjuk – talán 50 év múlva?

(Ha csak a folyószabályozó ember meg a madárvédő ember nem gondol egy nagyot és újból "teremtőt" nem játszik...) De lehet, hogy az átalakuló környezet új madárfajokat fog idevonzani. Addigra a szigeti erdőnek is meg kell változnia. Új élőhelyek keletkeznek, régiek megszűnnek az örök körforgásban. Mivel ez fokozottan védett természeti terület, nem csak erdőrezervátum, aki teheti, jöjjön el és győződjön meg a saját szemével: milyen, milyen volt "Vadvízország".

Mi lesz veled csíkos boglárka?

Bálint Zsolt és Pitter Gábor

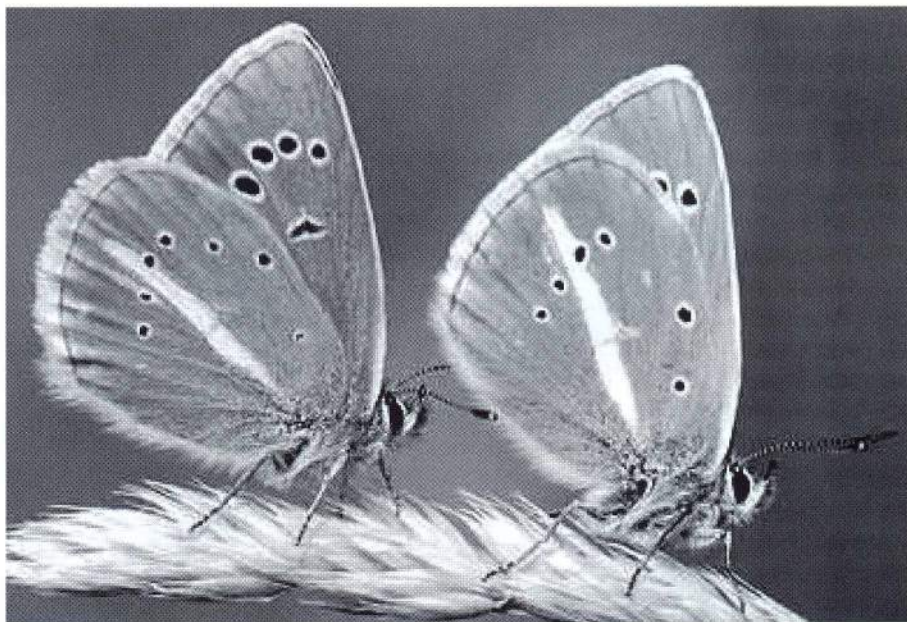
Minden túlzás nélkül állítható, hogy jelen írás alanya, a *csíkos boglárkalepke* a Magyarországon fokozottan védett három nappali lepkefaj legritkábbika. E lepkefaj Európában a mérsékelt meleg és csapadékos területeken honos, a tengerszinttől egészen 2500 méteres magasságig. Ezen belül elsősorban mészköves alapkőzetű vidékeken fordul elő, sztyeppréteken és sziklagyepéken. Évente egyetlen hosszú életű nemzedéke van, amely július első napjaitól augusztus végéig repül. A hímek július elejétől kezdődően hagyják el bábbölcsőiket, majd a hónap második felétől a nőstények is megjelennek. A nőstény lepkék július-augusztusban a hernyó tápnövényének elszáradó részeire petéznek. Saját megfigyeléseink szerint a peterakáshoz előnyben részesítik a szár elágazásait, különösen azokat, ahol a pálhalevelek nyár derekáig sem száradtak el. Fontos, hogy a közelben a hangyák egyedsűrűsége magas legyen, mert *hangyagazdás* fajról van szó. A *hangyagazdás* fajok közös jellemzője, hogy hernyóik különböző hangyafajokkal társulnak. Ennek – attól függően, hogy egy adott faj mennyire kötődik a hangyákhoz – 4 különböző szintje létezik a teljes függőségtől (4) a hangyákkal egyáltalán nem társuló (0) fajokig. A hangyákhoz erősen kötődő fajokra (3) – mint amilyen a *csíkos boglárka* is – jellemző, hogy hernyóikon mindkét nektárszerv megtalálható. Ezekben a szerveken keresztül a hernyó a hangyák számára édes váladékot választ ki, cserébe a hangyák védelemben részesítik.

A *csíkos boglárka* hernyóival társuló hangyafajok a fekete fahangya és ritkábban a réti hangya. A hernyók a talaj felszínén készítik maguknak szövedéket, ebben telelnek át. Tavasszal, áprilistól az éj leple alatt táplálkoznak, hangyák őrizetében. A bábból kibújó lepkék elsődleges nektárforrásai *baltacím*-fajok, de a hím imágók gyakran csoportosan szívogatnak a nedves földön. Röptük sebes, megriasztva cikázva menekülnek, gyakorta telepednek a gyepszintből kimagasló virágokra.

A *csíkos boglárka* populációi az utóbbi 25 évben Európa-szerte megfogyatkoztak, Lengyelország területéről a faj ki is pusztult. A Kárpát-medencén belül Szlovákiából és Romániából sem ismer-

rünk újabb adatokat, ezért előfordulása ma már Magyarországon kívül az egész Kárpát-medencében vitatott. Hazánkban az elterjedési terület többi részéhez hasonló tendencia érvényesül, a hajdani erős populációkból álló és több helyen előforduló (Esztergom, Budai-hegység) *csíkos boglárka* elterjedési területe drasztikusan összezsugorodott, és az ezredfordulóra mindössze egyetlen populációja maradt meg a budai hegyekben.

használása háttérbe szorult. Ezzel párhuzamosan a kaszálórétek jelentősége is csökkenni kezdett és az addig évről-évre részben megújuló réteket visszahódította magának az erdő. Más területeken az emberek is közreműködtek ebben: a természetes folyamatot felgyorsítandó, erdőt telepítettek a felhagyott kaszálók és legelők helyére. Az Alpok országaiban az is előfordul, hogy kőtörmelék tölti fel a magukra hagyott élőhelyeket. Mindezek tükrében Magyar-

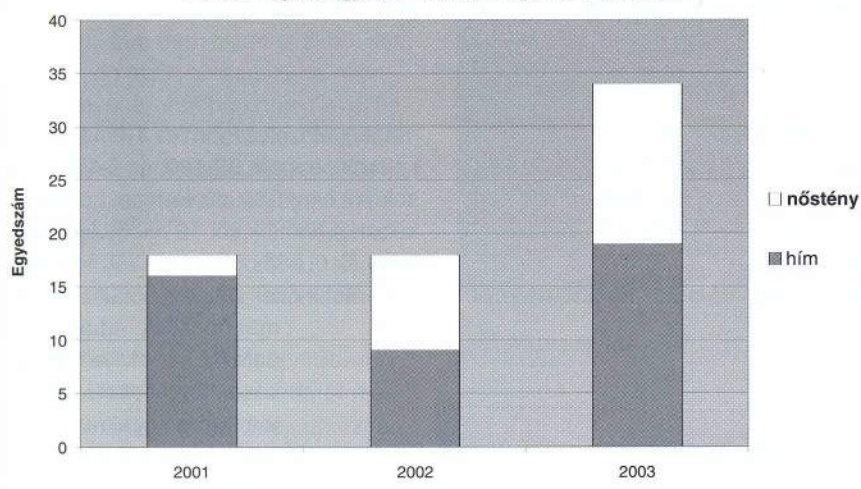

A szerzők felvételei

Az európai szintű állománycsökkenés számos okra vezethető vissza. A lepke hernyójának tápnövényeül két növényfaj szolgál, a *homoki-* és a *takarmány baltacím*. A *homoki baltacím* nálunk őshonos, a *takarmány baltacím* a XVI. században takarmánynövényként került Európába, elsősorban kaszálórétek és legelők fűvének dúsítására használták. Az amúgy is hasonló habitusú két *baltacím* faj könnyen kereszteződik egymással, így ma már sokszor szinte lehetetlen megállapítani, hogy egy-egy növényegyed melyik fajhoz tartozik. Valószínű, hogy a *takarmány baltacím* csak másodlagos tápnövénye a lepkének, erre a *homoki baltacím*ről szokott át. Az elő- és közép-ázsiai őshazájú *kék-* vagy *takarmány lucernát* hazánkban Tessedik Sámuel a XVIII. század második felében honosította meg. A lucernatermesztés bővülésével a *takarmány baltacím* fel-

országon a fajt már 1982-ben az első hazai természetvédelmi törvény védetté nyilvánította, napjainkban fokozottan védett faj; eszmei értéke egyedenként 100.000 forint. A magyarországi Vörös Könyv (Varga Z., 1989. Lepkék rendje, In Rakonczay Z., ed., *Vörös könyv*) a "közvetlenül veszélyeztetett (a kipusztulás közvetlen veszélyébe került)" állatok csoportjába sorolja. A budai hegyekben élő, utolsó hazai ismert populáció vizsgálatát a Duna-Ipoly Nemzeti Park megbízásából 2001 óta folyamatosan végezzük a Magyar Természettudományi Múzeum munkatársaival. Célunk a még meglévő állomány felmérése, az így kapott adatok kiértékelése és a faj szempontjából legkedvezőbb területkezelési módszerek kidolgozása. A *csíkos boglárka* terepi vizsgálatát botanikai felmérés előzte meg, ennek alapján jelöltük ki azt a mintavételi ösvényt, amely mentén

A csíkos boglárka egyedszáma és ivararánya 2001-2003 között

a lepkék a legnagyobb valószínűséggel előfordulhatnak.

A kutatás során szerzett adatokból arra a következtetésre jutottunk, hogy a *csíkos boglárka* normafai populációja kritikus állapotban van. Egyedszáma alacsony szinten stagnál, ivararánya ingadozó (lásd: 1. ábra), elterjedési területe rendkívül beszűkült, ráadásul természetes beerdősülési folyamatok és az emberi tevékenységből adódó hatások (kaszálás, síelés, terepkerékpározás) is erősen érvényesülnek. Mindezek közül a nem megfelelő időszakban végzett kaszálás a legjelentősebb tényező. A 2001-ben és 2003-ban tapasztaltak alapján bizonyos, hogy a nyár eleji kaszálás végzetes hatással van egy adott terület *csíkos boglárka* populációjára. Ennek hatásait a tavalyi év kaszálása után konkrétan rögzíteni tudtuk. A június-július folyamán lekaszált baltacím nem virágzott, vagy olyankor hozta a virágát, amikor a *csíkos boglárka* populációjának rajzási görbéje már meredeken zuhant. A baltacímeselek, ahol 2001-2002-ben a legmagasabb egyedszámot mutattak ki, 2003-ban a kaszálás hatására megszűntek, ezzel együtt elpusztultak a táplálkozó-, és a petézőhelyek is. A többszörös visszafogások alacsony száma is egyértelműen a kaszálás számlájára írható, ugyanis a kaszálás előtt jelölt egyedek pusztulásával azok visszafogási lehetősége is megszűnt.

A 2001-ben lekaszált területrészen a megfigyeléseink szerint előzőleg gyakori *csíkos boglárka* a kaszálás évében nem jelent meg, viszont 2002-2003-ban, miután 2002-ben elmaradt a kaszálás, a környező rétekről a faj visszatelepült. A 2003-ban lekaszált terület – ami 2002-ben a *csíkos boglárka* "legjobb" élőhelyének bizonyult – népessége a kaszá-

lás előtt az előző két év háborítatlanságának köszönhetően meredeken emelkedett. A kaszálás után ezek az egyedek elpusztultak vagy elvándoroltak.

A faj védelmének szempontjából legfontosabb szerepe a kaszálás időzítésének van, ennek hatása szorosan összefügg a lepkék életritmusával. A július-augusztusban rajzó imágók által lerakott petékből a kis hernyók szeptember elején-közepén kelnek ki. Rövid ideig, október elejéig-közepéig táplálkoznak az időjárástól függően, és ezután a számukra kedvezőtlen téli időszakot a talaj felszínén, laza szövedékben vészelik át. Éppen ezért a vegetációs idő vége után (október 1-15. között) végzett kaszálásnak feltehetően nem esnek áldozatul. A tavaszi vagy a nyári kaszálás megsemmisíti vagy megváltoztatja az élőhely tavasszal kialakult növényzetét, ezáltal a

tágabb környezet mikroklimáját. Lényegesen csökkenti a nektárforrásként és petézéshez rendelkezésre álló baltacím-tövek számát és sűrűségét az élőhelyen. A következmény évről-évre egyre kisebb egyedszámú populáció. A nyári kaszálást a felmerülő "lakossági igény" miatt végezteti a Pilisi Parkerdő Rt. A baltacímeselek döntő része meredek lejtőkön helyezkedik el, ahol legfeljebb csak a terepkerékpárosok száguldoznak szívesen; napozásra, pláne labdázásra nem alkalmasak. Paradox módon a *csíkos boglárka* fennmaradása feltehetően mégis annak köszönhető, hogy a terület kedvelt kirándulóhely. A harmincas évektől kezdve egyre népszerűbb téli

szabadidőközponttá vált, mivel a Budai-hegység leghidegebb részei közé tartozik, országos átlagban is sok havas nappal. Részben a sok síelő és szánkózó tevékenysége akadályozta meg eddig a rétekek beerdősülését. A hetvenes évektől kezdve a terület már nem csak a télisportok kedvelőinek, hanem a hétfégi szabadidő-turizmusnak is célpontja lett. Sajnos ettől az időszaktól kezdve vált jellemzővé, hogy a réteket rendszeresen nyár derekán kaszálták. Véleményünk szerint nincs szükség kaszá-

lásra olyan egymást követő években, amikor a téli sportok üzéséhez elegendő hó hullik. Ez inkább akkor ajánlatos, ha sorozatosan enyhék a telek és emiatt a síelők és szánkózók "áldásos" tevékenysége hosszabb ideig szünetel. Azokon a réteken, melyeken a síelés nem jellemző, a növényzet alakulását folyamatosan nyomon kell követni, de kaszálni itt is csak a vegetációs időszak vége után volna célszerű. Eddigi kutatásaink eredményei azt jelzik, hogy a terület használat ilyen csekély megváltozása is jelentős eredményeket hozhat. "Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne." – írja Tamási Áron. Üzenete ma is időszerű. Tegyük meg mindent, hogy még sokáig otthonra leljen nálunk rágyogó kék színével a budai hegyek ritka, rejtett kincse, a *csíkos boglárka*!

2004: a rozsdafarkúak éve

Schmidt Egon

Immár hagyománnyá vált, hogy egyesületünk elnöksége minden évben egy vagy több madárfaj fokozott védelmére hív fel – abban a reményben, hogy azokat reflektorfénybe állítva legalább egy évig a korábbinál valóban hathatósabb védelemben részesülnek.

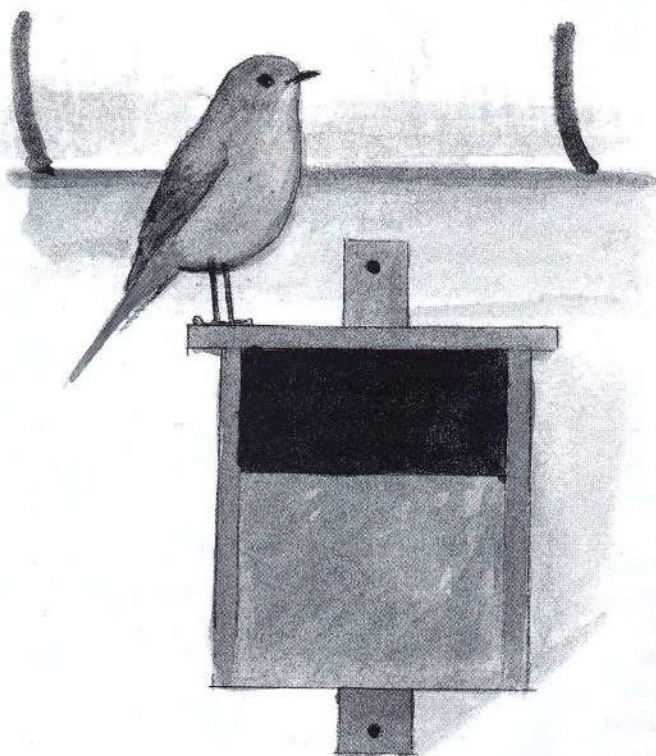
Idén egy gazdag madárcsoport, a rigófélék családjába tartozó nem két hazai képviselőjére: a házi és a kerti rozsdafarkúra esett a választás. Rájuk irányul a figyelem, őket világítja meg az említett, képzeletbeli reflektor. Ma még mindkét faj viszonylag gyakori Magyarországon. Védelmük azt célozza, hogy a jövőben is azok maradjanak.

A **házi rozsdafarkú** a verébénél csak valamivel kisebb; karcsú termetű, mozgékony madár. Mindig egy kiugró ponton üldögél; jellemző, hogy faroktollait sűrűn rezegteti. Kormánytollai rozsdavörösek a két középső barnás-fekete kivételével. A kiszíneződött hím felül sötét hamuszürke, míg homloka, pofái, toroka, begye és melle kormosfekete. Szárnyain kissé elmosódó fehérres tükör látszik. A tojó barnás-szürke, kormánytollai olyanok, mint a híméi és éppen olyan sűrűn rezegteti őket. Ilyenek a fiatalok is, de különösen a fejükön és a nyaki részen pettyezettek. Az elsőéves hímek gyakran a tojóhoz hasonló színűek, hiányzik a szárnyoltjuk is, így nemüket csak énekük árulja el.

Madarunk Skandinávia és Oroszország északi tájait kivéve egész Európában fészkel. Költ az afrikai Atlasz-hegységben, kelet felé Elő- és Közép-Ázsiában. Hazánkban általánosan elterjedt, a Dunántúl és az Északi-középhegység sziklás részein és kőbányáiban mindent megtaláljuk. Költ a településeken, a hétvégi házakkal tarkított üdülőterületeken a domb- és síkvidéken egyaránt.

Vonuló, de rendszeresen akadnak áttelelő példányok, főleg az öreg hímek között. A házi rozsdafarkú az ősz második felében repül Dél-Európába, ahon-

nan korán, március elején, néha már február végén visszatér. Ettől kezdve hallhatjuk a hímek nem túlságosan hangos, reszelős elemeket is tartalmazó, mégis kedvesen csengő, rövid strófák-ból álló énekét. A párok áprilisban és a

Zsoldos Márton festménye

nyár folyamán költenek, de kivételesen háromszor is nevelnek fiókákat. A fészket a tojó építi, sziklaüregben, épületek zugaiban, gerendákon, elhagyott füsti fecske fészkekben, de megtelepszik az eresz alá erősített, elöl félig nyitott "C" odúban is. A fészkekanyagot száraz növényi szálak, levelek, moha, vékony gyökérdarabkák adják, de beépíti a madár az udvaron talált pamutszálat, a szőlőhegyeken lelt rafiát is. A csészét finom növényi szálakkal, szőrrel és tollal béleli. A tojó egyedül kotlik – az első költésnél általában 5, később 4 fehér tojás. Párja nem váltja, nem eteti, ezért időnként elhagyja a fészket, hogy táplálékot keressen. A fiókák kb. 15 nap múlva kelnek ki. Anyjuk az első napokban rajtuk marad, melengeti őket, később már mindkét szülő etet. Különösen a hajnali és a késő délutáni órákban hordják sűrűn a fogott rovarokat, pókokat. Külföldi

megfigyelések szerint az 1-2 napos fiókáknak naponta 80-120, az 5-13 naposoknak akár 380 alkalommal hoztak eledelmet. A fiatalok kb. 16 napos korukban hagyják el a fészket. A szülők egy ideig még etetik őket, de nem sokkal később

már önállóak. A házi rozsdafarkú hímek kedves szokása, hogy ősszel, szeptemberben gyakran újra felbukkannak a költőhelyeken és énekelnek.

Madarunk tápláléka rovarokból és pókokból áll, ezekre kiugró pontokról, sziklacsúcsról, kerítésről, szőlőkaróról les és gyors rárepüléssel keríti meg. Ügyesen elkapja a repülő rovarokat is. Az áttelelő példányok bogyókat esznek.

Fészkelését elsősorban az előlapján félig nyitott, "C" típusú odúk kihelyezésével segíthetjük. Ne fára, hanem épületek eresze alá erősítsük a déli vagy a keleti oldalon. Az elhelyezésnél ügyeljünk arra, hogy macska vagy nyest ne férhessen az odúhoz! Ne tegyük például repkénnyel vagy más futónövényvel benőtt falra, mert ott patkányok, macskák, esetleg erdei siklók juthatnak a fiókákhoz. Az odúba fészkekanyagot tenni nem kell. Megtelepszik a pár az épületek falában e célra kiképzett üregben is. Azokban a napokban, amikor a még gyengén repülő fiatalok elhagyják a fészket, a macskát ne engedjük a szabadba!

A **kerti rozsdafarkú** az előbbihez hasonló nagyságú és alakú madár. A kiszíneződött hím homloka fehér; fekete "partedlit" visel, alsóteste pedig rozsdavörös. Fejtetője, tarkója és háta kékes árnyalatú hamuszürke, faroktollai a két középső feketésbarna kivételével élénk rozsdavörösek. Ugyanúgy rezegteti őket, mint a házi rozsdafarkú. A fedőtollak ősszel barnásszürkén szegettek. A tojó felül barnásszürke, begye és melle rozsdás-fehér. A fiatalok anyjukra hasonlítanak, de pettyezettek. Faroktollaik mint az öreg madarakéi.

Ez a szép madár Európában és Oroszországban a Jenyiszej folyásáig fészkel. Hazánkban nem olyan gyakori, mint az előbbi, de azért országszerte elterjedt. Nevével ellentétben nem nevezhető kifejezetten kerti madárnak, bár ha a körülmények kedvezőek, ott is költöhet. Fő előfordulási helyei a folyókat kísérő még meglévő ligeterdők, különösen a csonkolt fűzesek, az öreg fákkal tarkított ligetes erdők, a parkok, gyümölcsösök, szőlőhegyek.

Az afrikai szavannákról áprilisban érkezik költőhelyére, ősszel szeptember-októberben vonul el. A hímek érkezés után revírt foglalnak és énekelni kezdenek. Ezt majd mindig egy nyújtott "hüít"tel kezdik, strófáik közé gyakran utánzásokat (pl. fitiszfűzike, kis poszáta hangot) kevernek. A hím a néhány nappal később érkező tojónak látványos ceremónia keretében mutat fészekhelyet. Az odúhoz röppen, széttárja élénk rozsdaszínű farktollait, majd beugrik az üregbe, megfordul, és hófehér homlokával csalogatja párját. A tojó a fészket tág szájú üregben, épületek gerendáin építi növényi szálakból, mohából, száraz levelekből, a csészét gyakran sok tollal béleli. Április végén vagy május elején rakja le 5-7 zöldeskék tojását. Egyedül kotlik, párja a közelben énekel, figyel a környéket. A fiókák 12-14 nap alatt kelnek ki, a szülők hajnaltól szürkületig

hordják az eleséget, akár 300-400 alkalommal is fordulnak. Táplálékuk a házi rozsdafarkúakéval megegyező, vadászati módjuk is hasonló. Évente többnyire csak egyszer költenek.

A kerti rozsdafarkú állományát elsősorban élőhelyeinek pusztulása, az ártéri erdők, de általában az öreg állományok kíméletlen irtása veszélyezteti. Gyakorlati védelme azt célozza, hogy nevének megfelelően mielőbb igazi kerti madárrá váljon. Az épületek gerendáira, eresz alá, fák törzsére erősített mesterseges odúval ("C" és "B" mintájú) megtelepíthető. Az odúval ugyanúgy kell eljárni, mint azt a házi rozsdafarkúnál elmondtam.

AKCIÓK A ROZSDAFARKÚAK ÉVÉBEN:

Odú készítése rozsdafarkúak részére
A rozsdafarkúak fészkelését "C" típusú odúk kihelyezésével lehet segíteni.

Telepítsen legalább egy házi rozsdafarkúnak készült odút a kertjében!

Lássuk, hogyan kell elkészíteni!
A szükséges méreteket a rajzról leolvashatja.

Az odúkat száraz deszkából készítse, hogy ne vetemedjenek! A tető legyen leemelhető, de egy betét segítségével biztosan záródjon, hogy a szél le ne sodorhassa. A tető oldalt kiálló peremei eső ellen védenek.

Amennyiben nincs módja odút készíteni, egyesületünktől is vásárolhat. *Figyelje az éneklő rozsdafarkú hímeiket!*

Amennyiben kertjében vagy lakóhelyén éneklő házi rozsdafarkú hímet hall február végétől május végéig, akkor jelezze nekünk!

A részletes felhívást a következő számban tesszük közzé.

A házi rozsdafarkú hangját meghallgathatja az Interneten:
www.mme.hu <<http://www.mme.hu>>.

A ház körül élő madarak hangját CD-n is megvásárolhatja.

Kalandok rozsdafarkúakkal

Engedjék meg, hogy pár mondattal én is írjak tapasztalataimról.

Olyan boldogok voltunk, mikor egy nap az általam készített etetőt elfoglalta egy rozsdafarkú pár, és emeletes fészket építettek. Először öt fióka kelt ki, de valami elpusztította őket. Egy reggel az ablakból láttam: az etető nem úgy áll, ahogy szokott. Rohantam ki és láttam az üres kis fészket. A vastag csőoszlop 2 m-es, a közelben nincs semmi, amin oda tudott jutni állat. Aztán láttam a fehérre festett oszlopon – nem macskakarmolást – de a nyomát, hogy többször is lecsúszott a tolvaj a sima felületről. Majd újra és újra épített a pár egy fészket, ami újból öt fiókéval örvendeztetett meg. Minden nap odamentem a fészken ülő madárhoz, beszéltem hozzá nyugodtan. Így költött 14 napig, a papa etette őt. Majd kikeltek sorban a fiókák, mindkét szülő etette őket. Két hét után úgy repült ki két madárka, mintha azt gyakorolták volna, majd másnap reggel egy, este még egy. És az ötödik a harmadik napon reggel, de olyan kis erőtlen volt, esetlen még, hogy visszatettük a fészekbe, és a szülők etették kint a négy picit, és a fészekben az ötödik madárkát, pedig látták, hogy megfogtuk a kis ügyetlent, és betettük a fészekbe. Segítségünkkel öt madárkával több van Erdőkerten.

Balácsi Józsefné

Negyedik éve járnak vissza a nyitott terasz fagerendájára fészkelni a kerti rozsdafarkúak. Már akkor vékony lemezt szegeztem a fészek alá. Augusztus 13-án reggel arra lettem figyelmes, hogy az anya nagyon "cseveg" és röpdös a virágládákon. De a fészek üres volt. Aztán megtaláltam valószínűleg a legkisebb fiókát a söprű mögé bújva. Anyja odahordta neki a rovarokat, hogy erősödjön. Kb. két óra múlva elcsalta a terasz széléig, ott újra etette. Onnan leszállt a garázs előtt álló autohoz, és estig a belső keréktárcsa mélyedésében bújt meg. Ekkor lett olyan erős, hogy a mamájának sikerült a szomszédos sűrű lombú vörös szilvafára csalni. Megnyugodtunk, hisz' egész nap a cicától féltettük.

Vincze Miklós

Örömmel közlöm, hogy mind a 2 db "C" odút elfoglalták a rozsdafarkúak, és sikeresen ki is röptették a fiókákat. Számunkra nagyon becsapós módszerrel rakták a fészket. Egyszer észrevettem, hogy tele csőrrel érkezik a tojó, ő is észrevette, hogy látom, majd kicsit odébbrepült, és szabályosan kiköpte a hozott építési anyagot. A szőlőhegyen pedig azt hittük, hogy nem is fészkeltek oda, és most, amikor már röpképesek, láttuk a kicsiket az odúhoz gyülekezni estefelé.

Troll Károlyné

Hósármány megfigyelések

(1997-2003)

Serfőző József

A sármányok közül a hósármány rendelkezik a legészakabbra fekvő költőterülettel. Ez az elegáns megjelenésű, fekete-fehér énekesmadár hazánkban rendszeres, ám változó számban megjelenő téli vendég. Főként az Alföldön figyelhető meg (71%), de az ország más tájairól is vannak adatai (Dunántúl 6%, Kisalföld 4%, egyéb területek 19%). Magyarországon elsősorban a szikeseken, illetve egyéb füves pusztákon tölti a telet, de több ízben figyelték már meg szántókon, halastómedrekben, s hegyi legelőkön is (Haraszthy, 1998).

A Hernádnémeti mellett észlelt madarak kizárólag mezőgazdasági területeken kerültek elő. Hernádnémeti a Hernádfolyó alsó szakaszának bal partján fekszik, a Harangod nevű kistáj déli részén. Ez a kistáj alacsony fekvésű (100-243 m között) hordalékkúp-síkság, mely mezőgazdasági művelésre alkalmas területekben bővelkedik. A nagyüzemi táblák kialakítása, illetve az illegális fakitermelés miatt nagy területen fátlan tájkép mutatkozik. A falu környékén nagyobb összefüggő gyepek már nincs. A szántóföldeken kukorica, árpa, búza, repce és napraforgó foglalja el a vetésterület legnagyobb részét. Kisebbségi területeken cukorrépa, lucerna, olajtök és cirok is terem.

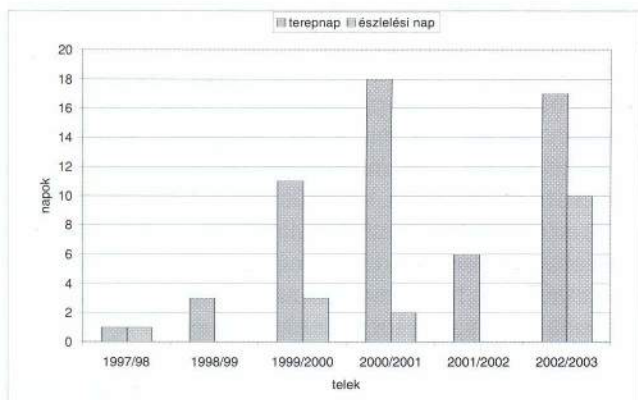
A sármányokkal első alkalommal 1997. december 6-án találkoztam Hernádnémeti és Tiszalúc között, egy gyeptes földúton. A 14 példányos csapat a madárkeserűfüves úton táplálkozott, amikor felrebentek mellettem. Azóta az elmúlt telek során – kettő kivételével – minden télen sikerült rábukkanni csapatukra vagy egy-egy magányos madárra (1. ábra). Az 56, ezen a területen töltött terepnapon 16 napon, összesen 26 alkalommal sikerült megfigyelni a fajt. Egy terepnapi 2-9 óra közötti időtartamú bejárást jelent ebben az esetben – gyalog, illetve kerékpárral – október 1-től február 28 (29)-ig. A 16 napon 10-szer napi 1, 3-szor napi 2, 2-ször 3 és 1-szer 4 alkalommal sikerült különböző csapatokkal, egyedekkel találkozni.

Csapat a Messzelátó-domb felett

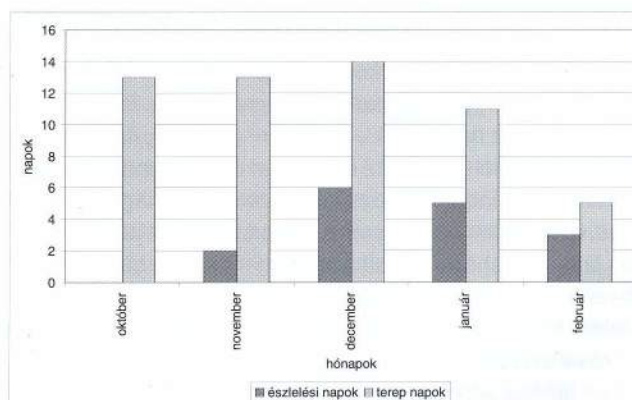
A legkorábbi észlelés XI. 24-én (2000-ben), a legkésőbbi II. 16-án (2003-ban) volt. A megfigyelések havi eloszlása a 2. ábrán látható. Az adatok kétharmada decemberről és januárból származik (11), egyharmada november és február hónapok között hasonlóan oszlik el.

Érdekes, hogy még nem sikerült októberben a fenti területen megfigyelni őket, holott több évben október végén, november elején már a Hortobágyon is megjelennek.

1. ábra: Hósármány megfigyelési napok aránya a terepen töltött napokhoz viszonyítva

A terepen töltött napok száma az egyes szezonokban erősen változó volt, így nem lehet pontosan megmondani, hogy a faj előfordulásának évenkénti alakulása mennyire ingadozik, van-e olyan nagy különbség valójában is, mint amit a számok mutatnak (1. ábra). Annyi azonban bizonyos, hogy az idej hosszu, hideg télen gyűlt össze az adatok 4/5 része.

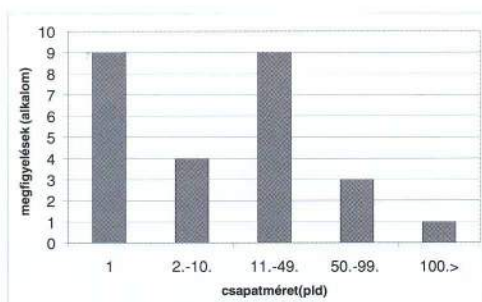
2. ábra: Hósármány megfigyelések havi eloszlása az 1997-2003 években Hernádnémeti és Tiszalúc között

A csapatméret 1-110 példány között változott a 3. ábra szerinti eloszlásban. Egyformán gyakoriak voltak a magányos madarak és a kisebb – 11-49 példányból álló – csapatok. 100 példány feletti csapatban csak 1 alkalommal mutatkozott a hósármány (2003. december 7.).

Hósármány a téli tarlón

A szerző felvételei

3. ábra: A hósármányok egyedszámának alakulása az egyes megfigyelések alkalmával

A Hernádnémetinél megfigyelt madarak a legtöbb esetben gyepes dűlőúton táplálkoztak (9 alkalom – 35%). Itt főként a madárkeserűfű, illetve a katángkóró magvai voltak a megfi-

gyelt táplálékok. A második legkedveltebb "vegetáció" a gyomos tarlók voltak (7 eset – 27%), ahol a sármányok a szőrös disznóparéj, a laboda és a muhar fajok magvait fogyasztották. 1 alkalommal felszántott kukoricatáblán a kifogatott gűzűhal-mok magkészletéből táplálkozott a 11 példányos csapat. Repce- és gabonavetéseken 5 alkalommal (19%) sikerült találkozni velük, de itt nem derült ki, milyen táplálékot találtak. 1-1 esetben földút – tarló, illetve földút – vetés típusú táplálkozó területeken is tartózkodtak (8%). 3 megfigyelés alkalmával a madarakat csak repülni láttam (11%, 4. ábra).

4. ábra: Hósármány előfordulások eloszlása "vegetációtípusonként"

Összefoglalva: a hósármányok Hernádnémetinél rendszeres, de valószínűleg változó gyakorisággal előforduló téli madárvendégek. Abszolút agrárkörnyezetben főként a táplálékot adó gyepes dűlőutak és gyomos tarlók, szántások vonzzák. A tundráról jövő madarak Hernádnémeti mellett nagy kiterjedésű, fátlan, ember által télen kevésbé háborgatott, táplálékban is gazdag területet találnak.

Új madárfajt fedeztek föl Venezuelában

Ornitológusok új madárfajra bukkantak a dél-amerikai dzsungelben. A tudományos örömhírbe ürokmént vegyül az a körülmény, hogy a pintyféle élőhelyét egy duzzasztógát megépítése fenyegeti.

Mint azt a BirdLife International nevű brit környezetvédelmi szervezet októberben közölte, a Carrizal mag-evő (Carrizal Seedeater) névre keresztelt madárka a venezuelai Caura folyó egy kicsiny szigetén él. (Innen kapta a nevét is az új faj, amelynek egyedeit a Carrizal szigeten látta meg és írta le Miguel Lentino és Robin Restall. A madárnak az *Amaurospina carrizalensis* rendszertani elnevezést adták.)

A madárka a kékfoltos pintyekkel áll rokonságban. Más pintyekhez képest nagyobb a csőre, és tollazata is apró eltéréseket mutat a többi fajétól.

Az *A. carrizalensis* hímjének színe világos szürke, benne néhány kék tollal, míg a tojó a barna több árnyalatát mutatja. A két ornitológusnak mindössze három példányt sikerült azonosítania az új madárfajból. Ma még felbecsülni sem tudják, mekkora lehet a Carrizal magevő tényleges állománya.

Aggodalommal tölti el a madarászokat, hogy a térségben vízi erőművet kíván építeni a venezuelai villamosenergia-ellátó társaság. Amennyiben az állami Edelca cég megvalósítja a Caura folyóra tervezett duzzasztógát tervét, az megkondíthatja a lélekharangot az új madárfaj élőhelye fölött – mondta Robin Restall.

"A sors fintora, hogy akkor, amikor végre sikerül azonosítani egy régóta a kutatók orra előtt röpködő madárfajt,

ez a madár elveszítheti a fennmaradása szempontjából legkedvezőbb élőhelyet." – nyilatkozta a brit kutató.

A Conservation International nevű amerikai környezetvédő szervezet felszólította a venezuelai kormányt, hogy nyilvánítsa rezervátummá a szóban forgó, mintegy 4500 hektár nagyságú területet. Az Orinocóba ömlő Caura folyó medencéje a Guyanai-hegyvidék fennsíkján helyezkedik el. Az állat- és növényfajokban rendkívül gazdag vidéket illegális bányászati és erdőirtási tevékenység fenyegeti. Venezuela a dél-amerikai földrész egyik leggazdagabb élővilágú országa. Ornitológusok becslése szerint mintegy 1360 különböző madárfaj él a Kolumbia, Brazília és Brit-Guyana szomszédságában elterülő országban.

Dorogmann László

Valami megváltozott

Korábban több alkalommal végeztem állományfelvételeket a nyár végi és kora őszi időszakban a Gellérthegy Verejték út, Szirtes út és a Citadella által határolt részén, s tapasztalataimat a Madártani Tájékoztató 1984. január – márciusi és 1993. január – júniusi számában közzé is tettem. Minden esetben a reggeli órákban, szélcsendes vagy csak gyengén szeles napokon, azonos útvonalon jártam be a területet és jegyeztem fel a látottakat. Miután feltételezem, hogy fiatalabb tagtársainknál már nem található meg a Madártani Tájékoztató számai, a két említett megfigyelési nap adatai közül ismertetem a sisegő füzike és a légykapók példányszámait.

		Sisegő	szürke	Örvös-kormos
		füzike	légykapó	légykapó
1982				
augusztus	5.	2	-	-
	9.	3	2	3
	12.	4	3	3
	16.	1	5	4
	19.	6	6	6
	23.	2	15	18
	26.	3	13	22
	30.	4	16	36
szeptember	2.	5	19	28
	6.	3	14	12
	9.	5	6	7
	13.	9	3	5
	16.	2	13	11
	20.	1	7	3
	23.	3	2	5
	27.	-	6	2
	30.	-	1	-
1983				
augusztus	5.	2	-	4
	8.	4	-	4
	12.	29	9	8
	18.	11	5	7
	24.	11	16	9
	31.	17	20	8
szeptember	6.	6	6	13
	10.	4	4	10
	16.	-	1	6
	20.	-	2	4
	23.	-	1	1
	27.	-	-	2

Kiderül az adatokból, hogy a Gellérthegyen a nyár végi és kora őszi időszakban jelentős a madármozgás. A felvételek közben állandóan hallani lehetett az örvös-kormos légykapók hívogatóit (a két fajt a nagyon hasonló őszi színruha miatt öszszevontam), a sisegő füzikék a jellegzetes "tyüü" mellett gyakran énekeltek is. A szürke légykapók előszeretettel ültek a sétatányok menti korlátokon, néha több példány is egymás közelében.

2003-ban néhányszor újra bejártam a területet. Az eredmény meglepő volt. Augusztus 10-én egyetlen sisegő füzikét és légykapót sem láttam, ugyanezt tapasztaltam 27-én, szeptember 3-án és 6-án is. Szeptember 13-án végre akadt egy örvös-kormos légykapó és a kőrisfákon lazán összetartó csoportban mozgott 6 sisegő füzike. Feltűnt, hogy egyikük sem hívogatót vagy énekelte. Azt már a korábbi megfigyelések során

észrevettem, hogy a sisegő füzikék gyakran mozognak együtt kis csoportokban (családok?). Negatív eredménnyel zárultak az ezt követő, szeptember 17-én, 23-án és 29-én tett bejárások is. A szürke légykapók teljesen elmaradtak.

Nem csupán az említett fajok hiányoztak. Korábban rendszeresen láttam kerti rozsdafarkúakat, fitiszfüzikéket (énekeltek is), kerti- és barátposztákat. Idén valamennyien hiányoztak. A barátkák a költségek befejezése után nyomban eltűntek a területről, az utolsó két csilpcsalpfüzikét szeptember 6-án figyeltem meg.

Felvetődik a kérdés: mi okozhatta ezt a jelentős változást? Az egyik ok kétségkívül a rendkívüli szárazság, ami feltehetőleg a rovarvilág megfoghatóságát is eredményezte. A Gellérthegyen május óta alig volt eső, a fák és bokrok levelei kókadtan csüngtek alá egész szeptemberben, és a lombhullás már

Szürke légykapó

Péchy Tamás felvétele

augusztus végén megkezdődött. A madarak a korábbi évekhez hasonlóan feltehetőleg érintették a hegyet, de nyomban tovább is vonultak. Ilyen csoport lehetett a szeptember 13-án látott 6 sisegő füzike is. A repülő rovarok hiányát eléggé egyértelművé teszi a légykapók teljes elmaradása.

A másik ok valószínűleg a vízhiány. A csapok zárva vannak, idén már a csúszdák és homokozók mellett korábban működő, a gyerekek számára ivási és kézmosási lehetőséget biztosító csapot is leszerelték! Évekkel ezelőtt a kutyát sétáltatók gyakran "megerőszakolták" a csapokat, és persze úgy is hagyták őket. Az így néha napokon át nyitott csapokból többszöröse folyt el annak, ami egy csöpögőre állított csap és az alatta képződött kis tócsa esetében fogyott volna. Az ilyen alkalmi vizeknél mindig nagy volt a forgalom, rigók, poszták, füzikék, légykapók, meggyvágók, zöldikék és más madarak ittak, fürdtek a kis tócsánál. Idén a nagy kánikula idején sajnos alig volt szabad víz a hegyen. Javasolom egyesületünk elnökségének, forduljon beadvánnyal az illetékes szervekhez, tegyék kötelezővé a közparkokban legalább egy-egy, tavasztól őszig üzemelő madárfürdő létesítését. A párolgást éppen csak pótló vízmenyiség költsége nem jelentős, és ideje lenne, hogy e téren is csatlakozzunk Európa fejlettebb országaihoz.

Schmidt Egon

Konferencia

Bagyura János, Haraszthy László, Fidlóczky József

Budapesten az Agro Hotel adott otthont – 2003. május 18. – 23. között – a VI. Nemzetközi Ragadozómadár- és Bagolyvédelmi Konferenciának. A konferenciát az MME, mint meghívó házigazda, a Nemzetközi Ragadozómadár- és Bagolyvédelmi Munkacsoporttal (WWGBP – World Working Group on Birds of Prey and Owls) közösen szervezte.

A WWGBP eredetileg, mint az ICBP (a BirdLife International elődje) ragadozómadár-védelmi csoportjaként alakult meg az 1960-as években.

Az első nemzetközi konferenciát 1975-ben, Bécsben rendezték. Ezt követően 1982-ben Görögországban, 1987-ben Izraelben, 1992-ben Németországban, és 1998-ban Dél-Afrikában volt.

A csoport 1980-ban alakult önálló szervezetté WWGBP néven, és ekkor választották meg elnöknek először Prof. Bernd -U. Meyburg urat, aki jelenleg is betölti ezt a tisztséget. A szervezet Internetes levelezőlistájának közel 1200 tagja van. Évente 2 hírlevele jelenik meg.

Egyesületünkben a ragadozómadár-védelemnek komoly hagyománya van. Kezdetben egy Ragadozómadár-védelmi Bizottság működött, majd 1976-ban megalakult a Ragadozómadár-védelmi Szakosztály. A szakosztálynak az egyes régiókból delegált képviselőkből álló, választott vezetősége és hozzávetőlegesen 300 tagja van. A szakosztály elnöke a kezdetektől egészen 2002-ig Haraszthy László volt, akinek helyettes államtitkári kinevezését követően Viszló Levente lett utóda. A ragadozómadár-védelmi programokat a szakosztály vezetősége koordinálja.

A konferenciát a magyar kormány nevében Dr. Persányi Miklós környezetvédelmi és vízügyi miniszter nyitotta meg. A szervezet nevében Prof. Bernd -U. Meyburg, az MME nevében Kállay György elnök, a BirdLife International vezérigazgatójának képviselőjében pedig Dr. Nigel Collar üdvözölte a jelenlevőket.

A hivatalos megnyitó után Ian Newton bevezető előadása hangzott el a bagoly-populációkat korlátozó tényezőkről. Ezt követően Haraszthy László tartott előadást a hazai nappali ragadózó madarak és baglyok helyzetéről és védelméről. Ezt este filmvetítés követte, amelynek keretében bemutatásra került a "Madárvédők" című, az MME -ről szóló film is.

A konferencia első napjának délelőttjén egy külön magyar szekcióülésre került sor, amelynek keretében a hazai szakemberek tartottak elismerést kiváltó előadásokat.

A konferencia szekciói a következők voltak:

Ragadozómadár-védelem Magyarországon, Óvilági keselyűk, Újvilági keselyűk, Keselyűfajok állománycsökkenése Délkelet-Ázsiában, Sólymok, Általános ragadozómadár-kutatások, Környezetszennyezés és ragadozómadár-védelem, Állománylimitáció, Elektromos áramütés, Megoldások az ember – ragadozómadár konfliktusban, Taxonómia, Filogeográfia és molekuláris markerek, Baglyok biológiája, Kerekasztal megbeszélés a vörös kánya védelem problémáiról, Sasos tanulmányok, Nemzetközi Parlasi Sas Védelmi Munkacsoport megbeszélése.

A konferencia kiemelkedő témája volt három keselyű faj állományának összeomlása Dél-Ázsiában, különösen Pakisztánban és Indiában. Kezdetben azt feltételezték, hogy egy ví-

Horváth Márton felvétele

rus és rovarirtó szerek együttes negatív hatása okozza a keselyűk pusztulását.

Egy amerikai állatorvos J. Lindsay Oaks és kollégái kimutatták és kísérletekkel bizonyították, hogy a keselyűk pusztulását a Diclofenac által okozott veseműködési elégtelenség okozza. A Diclofenac egy a humángyógyászatban is elterjedten alkalmazott fájdalomcsillapító és reuma elleni szer. Indiában és Pakisztánban évek óta széles körben használják ugyanezt a szert az állatgyógyászatban is. Elsőnek a bombay-i Csend Tornyanak keselyűi tűntek el, amelyek évszázadokon keresztül rituális eltakarítói voltak a bombay-i hinduk földi maradványainak. Az állati tetemek pedig szerte Dél-Ázsiában az alapvető élelem forrásai a keselyűk számára.

A kutatás eredménye egyben magyarázatul szolgálhat a humán vesebetegségek gyorsan növekvő számára is.

Az azonban egyelőre még tisztázatlan, hogy más döggöt fogyasztó ragadozómadár-fajoknál (egyéb keselyű-, kánya- és sasfajoknál) ez a negatív hatás miért nem jelentkezik. Erre vonatkozóan a kutatásokat tovább folytatják.

A konferencia keretében sor került az MME által koordinált Nemzetközi Parlasi Sas-védelmi Munkacsoport 5. Ülésére, amelyet Kovács András, Horváth Márton és Demeter Iván szervezett. Az ülésen a parlasi sas vedléséről és korhatározásáról, az állomány nagyság alakulásáról az elterjedési terület három régiójában (Kárpát-medence, Délkelet Európa, Közép-Ázsia), és a nemzetközi Akció Terv adatainak frissítéséről esett szó.

A konferencián 47 ország 234 szakembere vett részt. Összesen 124 előadás hangzott el, és 53 poszter került bemutatásra. A konferencia átfogó képet adott a világban jelenleg folyó nappali ragadozómadár- és bagolykutatásokról és azok eredményeiről. Az előadások java része hozzáférhető lesz a várhatóan még az idén megjelenő konferencia kötetben. A kötet tartalmazza majd a Konferencia – madártani szempontból fontos – 15 határozatát is.

A konferencia szervezetségéről, a kellemes környezetről és a jó munkakörülményekről mind a résztvevők, mind pedig a nemzetközi szervezet vezetői elismerően nyilatkoztak. Mivel ilyen méretű ornitológiai konferencia még nem volt Magyarországon, ezzel is tovább növeltük egyesületünk nemzetközi tekintélyét.

Végezetül köszönetünket fejezzük ki azoknak az MME tagoknak, – önkénteseknek, munkatársaknak és polgári szolgálatosoknak – akik áldozatos munkájukkal ehhez a sikerhez hozzájárultak.

Hálásak vagyunk a kirándulásokat szervező Aquila Nature Tours Kft-nek, az Ecotours Utazási Iroda Kft-nek, és a Pro- Vértes Természetvédelmi Közalapítványnak is.

KÖSZÖNJÜK!

Bizonyára mindekit, aki az MME tagja vagy alkalmazottja büszkeséggel tölt el az a tény, hogy az Egyesületünk immár 30 éves. Különleges érzés belegondolni, hogy mi minden történt e fél emberöltő alatt, még akkor is, ha sokunk a kezdetekkor még alig tudott járni, vagy meg sem született.

Az MME egy sokszínű közösség. Nagyon sokfélék vagyunk, de egyben megegyezünk: mindnyájan fontosnak tartjuk, hogy lehetőségeinkhez képest támogassuk a természetvédelem ügyét. Az egyesület megalakulásakor csak kevesen beszéltek a természetvédelemről. Hosszú időn keresztül az MME volt az egyetlen olyan szervezet, amely a társadalom széles rétegeit tudta mozgósítani a madár- és természetvédelem ügyéért. Nemzedékek nőttek fel az egyesület "tanításain", és értékítéletükbe beépült mindaz, amit e közösséghez való tartozás ideje alatt tapasztaltak. Nagy

Az új év köszöntése a Titkárságon. Balról jobbra: Motkó Béla, Fülöp Gyula, a pezsgőt tölti Horváth Zsolt, Bagyura János, Vándor Barbara, Harangi István és Péchy Tamás

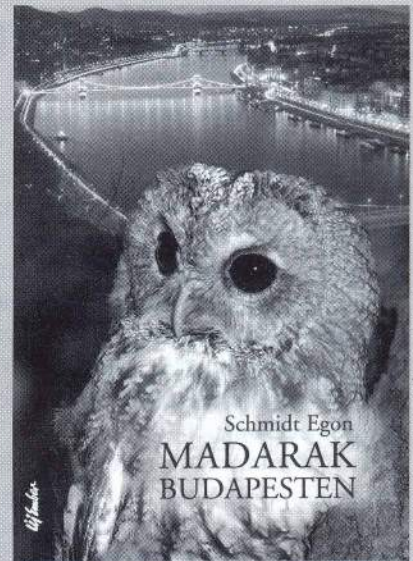
erénynek tartom, hogy az egyesület a 30 év alatt megmaradt társadalmi egyesületnek, hogy a mai napig is saját tagságára épít, és hogy a tagság véleménye továbbra is meghatározó számára.

Az Európai Unió csatlakozással összefüggésben átalakuló támogatási rendszerek és lehetőségeink az idejévtől kezdődően jelentősen megváltoznak. Természetvédelmi, szemléletformáló programjaink csak akkor lesznek képesek megmaradni, ha meg tudunk felelni a szigorodó pénzügyi és szervezeti feltételeknek. Az Európai Unió források igénybe vételéhez jelentős önerőt kell felmutatnunk. Ez társadalmi szervezetként nem könnyű feladat. Ehhez szeretném kérni minden tagtársunk segítségét.

Mint MME tag, a következőképpen segíthet nekünk: Számunkra legfontosabb, hogy tagunk maradjon és észrevételeivel, programjainkban való részvételével járuljon hozzá az egyesület elismertségének növeléséhez. Ha céljainkat megismerte és elfogadta, akkor segítsen abban, hogy ezekről mások is tudomást szerezzenek. Társadalmi támogatottságunkat tagjaink számán túl a személyi jövedelemadó 1%-ából az állampolgárok által juttatott résszel tudjuk jól szemléltetni. Szerencsére 1997 óta (ekkortól van lehetőség az adó 1%-ának gyűjtésére) évről évre emelkedik ez a támogatás. A 2003-as évben ezen a jogcímen Önök által juttatott összeg 13,5 millió forint volt, melyet ez úton nagy tisztelettel megköszönünk. Az összeget teljes egészében a környezeti nevelésre és szemléletformálásra fordítjuk. Minél több gyermeket és felnőttet tudunk beoltani a természet szeretetével, minél többen tartjuk fontosnak céljainkat, annál biztosabb vagyok benne, hogy jó úton járunk.

Az év elején mindnyájan megküzdünk az egyre bonyolultabb adóbevallás nyomtatvány kitöltésével. A bevallás kitöltésénél kérem, gondoljanak az egyesületre és *éljenek az adó 1%-ának felajánlásával!* E néhány mozdulat, mellyel a rendelkező nyilatkozatot kitöltik, hozzásegít minket ahhoz, hogy a jövőben is a természet védelmében dolgozzunk együtt.

Horváth Zsolt, Ügyvezető igazgató

Schmidt Egon:

Madarak Budapestén

Szép kiállítású és érdekes témájú kötettel bővíthet Schmidt Egon írásait kedvelő olvasóink gyűjteménye.

A szerző – aki köztudottan – évtizedek óta rendszeresen "madarászik" Budapesten, ezeknek az élményeknek egy csokrárt gyűjtötte egybe most megjelent könyvében, melyet Matyikó Tibor illusztrációi díszítenek. Érdekes téma, és ezek az élmények, látványok valóban a "lábaink előtt hevernek". Hiszen nem kell bakancsot húzni, élelmet pakolni a hátizsákba, terepruhát húzni, órákat utazni, csak ki kell sétálni vagy villamosozni a város egy-egy pontjára, mert – s itt adjuk át a szót a szerzőnek:

"...a Margit-szigeten és a Népligetben már hangosan kiáltozik esténként a szerelmes macskabagoly, füttyögnek a csuszkák, ... édesbús hangján dalolni kezd a vörösbegy, fuvolázik a fekete rigó, csengő hangján megszólal a barátka, és áprilisban már újra csattognak az Afrikát megjárt fülemülék."

A könyvet olvasva nem is hinnénk, hogy körülöttünk mennyi madár él. Akasszunk tehát egy távcsövet a nyakunkba és induljunk neki a "városnézésnek" Schmidt Egon kalauzolásával!

A szélturbinák alkalmazásának természetvédelmi vonatkozásairól

Munkácsy Béla

"Elutasította a Közép-dunántúli Környezetvédelmi Felügyelőség (KKF) a tési szélérőműpark építésére benyújtott környezetvédelmi engedélyt. A KKF a Balaton-felvidéki Nemzeti Park igazgatósága, mint szakhatóság állásfoglalására hivatkozva nem adta meg az engedélyt." A fenti hír – amely egy meglehetősen érdekes problémakört, a környezetvédelem és a természetvédelem egyik látszólagos konfliktusát tárja fel – a Naplóban, Veszprém megye napilapjában jelent meg 2003. február 5-én. Látszólagos ez a konfliktus, hiszen a környezetvédelem és a természetvédelem érdeke közös: a földi élet megóvása – különbség csupán a megközelítésmódban és a módszerekben lehet. Nem véletlen tehát, hogy a környezetvédelem igen nagy erővel dolgozik a természeti és épített környezetet, valamint az emberi egészséget igen súlyosan károsító energia szektor megújításán, s így a jelenlegi megoldásoknál jóval kisebb környezeti kockázatot jelentő megújuló energiaforrások alkalmazásának hazai elterjesztésén. A Magyarországon újdonságnak számító szélturbinák is ezen megoldások közé tartoznak, hazai fogadtatásuk mégsem mentes minden problémától. Ez a tény a hazai természetvédelem igen erős érdekérvényesítő erejével, az új technológiától való természetes tartózkodással és a szükséges ismeretek hiányával magyarázható.

Célszerű tehát először megismerni a technológiát, annak legfontosabb előnyeit és hátrányait (jelen írásban főként a természetvédelmi vonatkozású tényezőket tárgyaljuk). A szélenergetika legfontosabb előnye, hogy teljes életciklusa alatt (gyártás, működés, lebontás) – szemben a jelenlegi módszerekkel – jelentéktelen mértékű levegő-, víz- és talajszennyezéssel kell számolnunk. Így néhány fenyegető válságjelenség – a globális éghajlatváltozás, a környezet elsavanyodása, az ivóvízkészletek elszennyezése – fékezhető ezzel a megoldással. Ugyancsak elkerülhetők a hatalmas meddőhányók (bánya és erőművi egyaránt), a kőolajtanker-katasztrófák (egyedül az Exxon Valdez 1989-ben bekövetkezett katasztrófája mintegy 300 000 madár életébe került) vagy a nagyobb településeinket érintő szmog-jelenségek és az ezekből fakadó légúti ártalmak.

A szélturbinák természetre gyakorolt káros hatásai két pontban foglalhatók össze: vizuális hatás, az élővilágra gyakorolt hatás.

Vizuális hatás

Az 1970-es évek óta számottevő szélturbina-technológia fejlődése során a fejlesztések fő iránya a teljesítmény növelését célozza. Ez két szempontból hozott jelentős változást az elmúlt években. Egyfelől a toronymagasság 10 év alatt 3-4-szeresére nőtt, ez ma akár a 100 métert is elérheti. Másfelől a rotorok hossza – különösen a kontinentális viszonyokra tervezett típusok esetében – nőtt meg, ezek ma meghaladhatják az 50 métert is. Mindezek a változások a tájbaillesztés vonatkozásában egyre nagyobb nehézségeket okoznak. További problémát jelent, hogy a fajlagos költségek csökkentése érdekében a beruházók egyre nagyobb turbinacsoportok, szélfarmok építését szorgalmazzák – minél nagyobb szélfarm épül, annál kisebb fajlagos járulékos költséggel (tervezés, engedélyezés, elektromos hálózatra csatlakozás stb.) kell számolni. A

tájvédelem szempontjából gondot okoz, hogy ez a szakterület részben szubjektív elemekre épül. A problémát tetézi, hogy a tájértékelés módszertana és a hatóságok elvárásai, elképzelései sem egységesek (például nincs egységes álláspont azzal kapcsolatban, hogy védett természeti területen – pl. tájvédelmi körzetben – vajon szabad-e szélturbinákat alkalmazni). Mindazonáltal tény, hogy a szélturbinák magyarországi terjedését gátló egyik legjelentősebb tényező a tájvédelem. Már az első hazai turbina is a tájvédelem áldozata, hiszen a természetvédelmi hatóság tájképvédelmi indokkal korlátozta a toronymagasságot (a hőerőmű és az alumíniumkohó tőszomszédságában), s ezzel a lépéssel nagymértékben csökkentette a turbina tervezett – amúgy sem túl nagy – hatékonyságát.

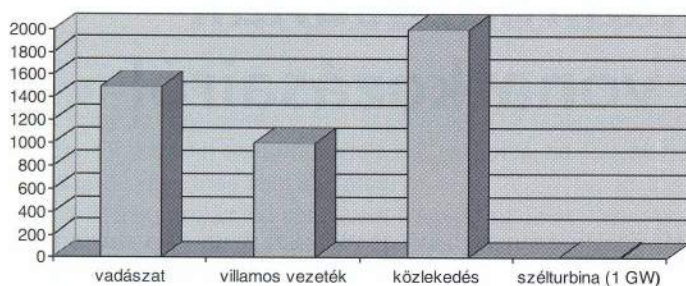
Flórára gyakorolt hatás

A növényzet a turbinák telepítése során sérül – egyfelől a terület megközelítéséhez szükséges feltáróutak építése, másrészt a turbinák alapozása során. A természetvédelem jogos elvárása tehát, hogy elsősorban olyan helyekre kerüljenek szélturbinák, ahol az eredeti vegetáció már nincs meg (pl. mezőgazdasági terület, barnamezős térség). A többi energiatermelő megoldással összevetve érdekes azt az összefüggést is látni, hogy a szélturbinák egységnyi megtermelt energiamennyiségre vonatkoztatva kevesebb területet igényelnek, mint például a szenes erőművek, ahol a bányászattal és a szállítással kapcsolatos tevékenységek meglehetősen területigényesek.

Faunára gyakorolt hatás

Először is le kell szögezni, hogy a szakirodalom egységes abban a vonatkozásban, hogy az eddigi tapasztalatok szerint a szélenergetika minimális veszélyt jelent az állatvilág számára. Két állatcsoportot: a madarakat és a denevéreket kivéve gyakorlatilag nem jelentenek problémát a berendezések, de az említett két állatcsoport számára is nagyságrendekkel kisebb veszélyt hordoznak, mint például a gyorsan haladó gépjárművek, amelyek évente 50-60 millió, vagy a nagy üvegtáblák, amelyek évente 100 millió madár pusztulását okozzák világszerte. Az alábbi diagram hollandiai adatok alapján készített becslés. Eszerint 1 000 MW beépített teljesítményű szélturbina (ez a hazai 600 kW-os szélturbinákat feltételezve 1666 darab ilyen berendezést jelent – jelenleg 6 darab működik hazánkban) a közlekedéshez képest alig 1 %-nyi madár pusztulását okozza.

A problémára a kaliforniai Altamont-hágónál épített szélfarm hívta fel a figyelmet, ahol az 50000 hektáron a mintegy 7300 (!) turbina valóban igen sok (évente 150-200) madár, köztük csaknem felerészben értékes ragadozók pusztulását okozza. A beruházás területe a nyolcvanas évek óta a legtöbbet kutatott térségnek számít. A vizsgálatok szerint a probléma hátterében a tengerparti, sűrűn lakott térség felől ható, egyre jelentősebb civilizációs nyomás áll. A megállíthatatlanul növekvő méretű lakott területek szinte négyzetméterről négyzetméterre tüntetik el az élőhelyeket, amelyek sorozatos megszüntése az állatvilág kelet felé vándorlását okozza. A következő csapást a több mint 7000 turbina okozza... Részben ennek a problémának a megoldása érdekében dolgoznak ma a szél-

Különböző okokból bekövetkező madárelhullás évente a világon (becslés)

(forrás: European Commission Directorate-General for Energy)

farm teljes rekonstrukcióján, amelynek lényege a turbinák korszerűbbre cserélésével (repowering) a teljesítmény fokozása és a turbinák számának radikális csökkentése.

A szélturbinák okozta madárpusztulással foglalkozó szakirodalom áttanulmányozása révén több probléma is megfogalmazódik. Az első és alapvető gond, hogy a vizsgálati módszerek tekintetében nincs egységes gyakorlat. A másik fejlődést okozó tényező az, hogy minden terület más és más madárfaunával jellemezhető, mint ahogy nincs két geomorfológiailag egyforma térszín és nincs két egyforma szélfarm sem, így a kapott eredmények nem összevethetők, nem csoda, hogy közöttük meglehetősen nagy eltérések mutatkoznak. Jól érzékelteti ezt a következő adat: az évente egy turbinára eső madárelhullást a kutatók a különféle tanulmányokban 0,02 és 33 között adják meg, vagyis a különbség 1650-szeres!

Az eddig folytatott tanulmányok alapján tehát nem rajzolódik ki pontos kép a veszély mértékét illetően, azt mégis megállapíthatjuk, hogy például a legtöbb költöző faj számára a hosszú vándorút során nem okoz problémát a szélfarmok megjelenése. A nagy magasságban (1000-2000 m) repülő madarak hatalmas távolságokat tesznek meg egyetlen felszállással, így a turbinák számukra nem jelenthetnek gondot. A nagyobb méretű madarak azonban több megállással jutnak csak el céljukig, ezért ha táplálkozó-, vagy éjszakázóhely közelébe kerülnek, elég alacsonyan repülnek ahhoz, hogy veszélybe kerüljenek. Azonban az is fontos körülmény, hogy a legnagyobb tömegű vonulás szélcsendes időszakban történik; felhős időben, rossz látási viszonyok között a madarak leszállnak pihenni. Ebből az következik, hogy a vonuló madarak számára a szélturbinák kisebb veszélyt jelentenek, mint azt korábban gondoltuk. Mindazonáltal a turbinák telepítését a kockázatos területeken ki kell zárni.

Problematikus lehet a ragadozó madarak fészkeinek közelébe telepített szélfarm is, hiszen ezek sokszor repülnek a turbinák magasságában és a prédaállat üldözése közben figyelmüket olyan mértékben erre a tevékenységre koncentrálnak, hogy egyszerűen nem vesznek tudomást a rotorokról – ami könnyen végzetes lehet számukra. Hazánkban a teljes ragadozómadár-állomány védett, nem lehet tehát kérdéses, hogy a szélturbinák telepítésénél erre is igen nagy figyelmet kell fordítani.

A hazai körülményekre vonatkozó kockázatbecslés során feltétlenül figyelembe kell vennünk, hogy Magyarország a biodiverzitás szempontjából az átlagosnál sokkal nagyobb jelentőségű ország. Az alábbi táblázatból egyértelműen kiderül, hogy az ismert fajok számát tekintve az európai élelményben foglalunk helyet – ez a mutató még meggyőzőbb akkor, ha a területnagysággal is összevetjük a fajszámot.

Európa madárfaunája és annak veszélyeztetettsége országok szerint

(forrás: IUCN)

Ország	ismert fajok száma	kritikusan veszélyeztetett	veszélyeztetett	sérülékeny	Összesen fenyegetett
Ausztria	219	0	0	4	4
Belgium	167	0	0	3	3
Dánia	170	0	0	1	1
Finnország	240	0	0	3	3
Franciaország	357	0	0	4	4
Görögország	422	1	1	5	7
Hollandia	170	0	0	3	3
Írország	193	0	0	1	1
Luxemburg	130	0	0	1	1
Magyarország	373	1	0	7	8
Nagy-Britannia	517	0	0	2	2
Németország	240	0	0	3	3
Norvégia	222	0	0	2	2
Olaszország	473	1	0	5	6
Spanyolország	368	1	1	9	11
Svájc	197	0	0	2	2
Svédország	245	0	0	2	2

A fenti táblázatban szereplő fenyegetett helyzetben lévő hazai fajok a következők:

Kritikus helyzetben: Vékonycsőrű póling

Sérülékeny helyzetben: Csíkosfejű nádiposzáta, Haris, Kis lilik Nagy békászósas, Parlagi sas, Túzok, Vörösnyakú lúd

A probléma bonyolultságát fokozza, hogy a fenti listán kívül számos egyéb lista is létezik, amely a madárfauna veszélyeztetettségét mutatja be. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium 2003 májusában lezart "Magyarország környezeti mutatói 2002" című kiadványában olvasható, hogy 27 veszélyeztetett, 31 sérülékeny és 4 csökkenő egyedszámmal jellemezhető madárfajunk van. Ugyanezen kiadvány szerint a teljes hazai madárállomány (mind a 361 faj) védeltséget élvez, és 81 faj esik fokozott védelem alá. Tovább nehezíti a tárgykör világos áttekintését, hogy nemcsak a fajok, de élőhelyeik védelme is kulcsfontosságú. Nincs egységes álláspont, nincs országos koncepció arra vonatkozóan, hogy a védett természeti területek típusainak sokasága, újabban az Érzékeny Természeti Területek és a Natura 2000 területek miként befolyásolják a szélenergetika hazai elterjedését (vagy ha mégis van, ezt nem hozták nyilvánosságra).

Nyilvánvaló, hogy túlzott elvárást fogalmaznánk meg, ha azt az álláspontot képviselnénk, hogy a védett fajok költőhelyeinek, élőhelyeinek közelében ne létesüljenek szélturbinák, szélfarmok. Ebben az esetben ugyanis értelemszerűen nem épülhetne szélturbina az országban, ez pedig a természetvédelem érdekeivel is ellentétes. Az sem (lehetséges), hogy mindenhol lehetőség nyíljon ilyen beruházásokra. A megoldás ebben az esetben is az arany középpút. Az eddigi tapasztalatok szerint ennek megtalálását rábízhatjuk a természetvédelmi hatóságokra, amelyek igen keményen képviselik a természetvédelem érdekeit (mint ez az előzőekből már kiderült, néha talán le is térnek erről a középpútról). Különösen érdekes a helyzet a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság illetékességi területén, ahol a kedvező szélviszonyok miatt a legjobb

lehetőség kínálkozik a szélturbinák telepítésére. A térségben már nincs olyan település, amelyet ne kerestek volna meg a beruházók szélturbina-telepítési elképzeléseikkel. Az Igazgatóság azonban itt konkrét terve van a szélturbinák, szélfarmok elhelyezését illetően, amely térképes formában ábrázolja a lehetséges, a tiltott és az egyedi elbírálás alá eső területeket.

Németországban például már régóta létezik egy olyan koncepció, amely a széleenergetika helyét és lehetőségeit határozza meg országos, tartományi és régiós szinten egyaránt. Magyarországon is szükség volna egy hasonló stratégia kidolgozására, hogy a természetvédelem számára oly fontos megújuló energiahordozók úgy épülhessenek be a hazai energetika rendszerébe, hogy a flóra és a fauna a lehető legkevesebb kárt szenvedje. Ha ennek kidolgozása végre megindul, a munkában igen nagy szükség lesz olyan széles látókörű ornitológusokra, akik képesek a környezetvédelem és természet-

védelem már a bevezetőben említett látszólagos ellentétének feloldására.

FORRÁSOK:

- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- Bartholy J. – Radics K. (szerk.), 2000: **A széleenergia hasznosítás lehetőségei a Kárpát-medencében.** – Egyetemi Meteorológiai Füzetek No. 14., 2000 – kézirat
- Horváth G. – Gyurácz J. – Csörgő T.: **Makroszinaptikus időjárás helyzetek hatásai az őszi madárvonulás dinamikájára** – poszter, II. Természet- Műszaki- És Gazdasági Tudományok Alkalmazása Nemzetközi Konferencia, Szombathely, 2003. május
- Márkus F. – Nagy Sz., 1997: **A fenntartható mezőgazdaság módszereinek környezetvédelmi kérdései és bevezethetősége.** – Fenntartható Fejlődés Bizottság, 1997
- Szabó E. – Pomázi I., 2003: **Magyarország környezeti mutatói 2002,** Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
- www.agores.org/Publications/Wind_Energy.htm: **European Commission Directorate-General for Energy: Wind Energy** – The Facts
- www.iucn.org
- http://www.torontohydro.com/energyservices/green_power/ea_approval/pdf_files/appendixC.pdf

Versenyfelhívás

A dombóvári Molnár György Általános Iskola, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) és a Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége (KOKOSZ) a 2003/2004. tanévre meghirdeti a

"MADARAK ÉS FÁK NAPJA" ORSZÁGOS VERSENYT

A verseny célja: versenylehetőség biztosítása azoknak a természet iránt érdeklődő, 10-14 éves tanulóknak, akik tanórai, erdei-iskolai, szaktábori, madárgyűrűző, vonulás-kutató, szakköri, természetjáró, Madarász Suli vagy egyéb programok során szerzett ismereteikről, terepi tapasztalataikról és megfigyeléseikről közösségben – csapatverseny formájában – szeretnének számot adni.

A verseny tartalma: az 5-6-7. évfolyam tananyagához kapcsolódó természeti, környezetvédelmi, biológiai alapismeretek. Herman Ottó munkássága. A Bükki Nemzeti Park értékei. Az év fája és az év madara (a házi rozsdafarkú). Általános madár- és élőhelyvédelem. Vöcsökalkatúak, darualkatúak. Terepi munkához szükséges eszközök és kellékek ismerete és használata. 50 madárfaj (hangfelismerés).

Nevezés: iskolák, szakkörök, Madarász Sulik három fős csoportjainak jelentkezését várja a 14 körzeti központ.

Nevezési határidő: 2004. március 10. a körzeti központoknál.

Ajánlott irodalom: Schmidt Egon: Madárvédelem; Fürkész könyvek: Fák, termékek, madarak; Magyarország fészkelő madarai; A Bükki Nemzeti Park c.kiadvány; Kis növényhatározó; Madarak és madarászok c.füzet; hanganyag (50 faj).

A hanganyag a meghirdető címén megrendelhető.

Nevezési díj: csapatonként 1000 Ft (A területi szervező címére kell feladni.)

A körzeti versenyt lebonyolító helyszínek, címek:

1. Kiss Balázs, 3700 Kazincbarcika, Herbolyai u.5
Tel.: 48/512-073
2. Szógi Lajos, 4400 Tiszavasvári, Arany J. u. 5.
Tel.: 42/372-745
3. Horváth Ernő, 5005 Szolnok, Kaán K. u. 5. Tel.: 56/ 523-013
4. Gilly Zsolt, 6000 Kecskemét, Liszt F. u. 19. Tel.: 76/ 482-611
5. Lovászi Péter, 6725 Szeged, Sárkány u. 10.
Tel.: 30/ 488-4565
6. Pozsik Lajos, 8900 Zalaegerszeg, Rákóczi F. u. 49.
Tel.: 92/ 511-587
7. Vargáné T. Gabriella, 7100 Szekszárd, Szent I. tér 10.
Tel.: 74/ 316-722
8. Lipcsei Ágnes, 8200 Veszprém, Kopácsi u. 5.
Tel.: 88/ 428-222
9. Fersch Attila, 9435 Sarród Pf.4. Tel.: 99/ 537-620
10. Ötvös Károlyné, 7625 Pécs, Tettye tér 8. Tel.: 72/ 517-223

11. Kelemen Tibor, 9700 Szombathely, Deák F. u. 54/b
Tel.: 30/411-3447

12. Vándor Barbara, 1121 Budapest, Költő u. 21.
Tel.: 1/ 275-6247

13. Budai Georgina, 7400 Kaposvár, Csokonai u. 1.
Tel.: 82/512-228

14. Szakál László, 4028 Debrecen, Hadházi u.135.
Tel: 30/2439-977

A csapatok a településükhöz legközelebb eső központnál jelentkezhetnek.

A verseny fordulói:

1. Az iskolai háziversenyek lebonyolításának határideje: 2004. március 10.

A verseny anyagát az intézmény szaktanára állítja össze.
Javasolt tartalom: általános iskolai tananyag; az év fája; az év madara; madárvédelem; madárhangok.

A területi versenyeken iskolánként egy, kivételes esetben két csapat vehet részt (ha a házi versenyen 10-nél több csapat indult vagy előző évben országos döntős volt csapatuk).

2. A területi fordulók időpontja: 2004. március 26.

A verseny szakmai anyagát a versenybizottság állítja össze.
A verseny tartalma: lásd háziverseny; a Bükki NP értékei; vöcsökalkatúak (A kiírás szerinti többi anyag csak az országos döntőn szerepel.)

A területi versenyen győztes csapatok jutnak az országos döntőbe.

3. Az országos döntő időpontja: 2004. május 14-16.

Helye: Molnár György Általános Iskola, Dombóvár, Hunyadi tér 23.

Résztvevők: a területi döntők győztes csapatai (14 csapat), felkészítő tanáraik (14 fő)

Tartalma: a versenykiírás szerint;+ terepi program a Duna-Dráva Nemzeti Parkban

A versenyzők és a felkészítő tanárok dombóvári költségeit a szervező vállalja. Az útiköltséget önrőből kell megoldani.

Madárhangok: erdei pinty, fülemüle, vörösbegy, szén-, kékcinege, fekete harkály, zöld küllő, sárgarigó, csilpcsalpfüziike, barátka, őzsapó, csuszka, szajkó, örvös galamb, vadgerle, nyaktekeres, kakukk, meggyvágó, énekes rigó, fekete rigó, nádi- és berki tücsökmadár, csíz, mezei pacsirta, parti-, füst-, molnár-, sarlósfecske, tengelic, búbosbanka, gyurgyalag, csicsörke, házi rozsdafarkú, nádirigó, függőcinege, haris, bibic, szarka, balkáni gerle, zöldike, csóka, lappantyú, fűrj, füleskuvik, vörös vércse, gyöngybagoly, uhu, erdei fülesbagoly, gatyáskuvik, kuvik, macskabagoly.

Meghirdető: Molnár György Általános Iskola

7200 Dombóvár, Hunyadi tér 23

Tel:74/566-019 Fax: 74/ 566-016

Szervezők: KOKOSZ Oktatóközpontjai, MME helyi csoportjai Művelődési Központok, Nemzeti Parkok

Mit esznek a madarak télen?

Vonuló madaraink november végén, december elején már Dél-Európában, Afrikában telelnek, ahol bőséges táplálékforrás áll a rendelkezésükre. Télen azonban a hazai tájakon is láthatunk szép számmal madarakat, amelyek nem vonulnak el tőlünk, vagy az északi országokból érkeznek hozzánk, az ottani, sokkal hidegebb időjárás elől. Annak érdekében, hogy a dermesztő hideget elviseljék, megfelelő mennyiségű energia bevitelére van szükségük. A hó és a hideg megnehezíti a táplálkozást. Sok madár nem is bírja ki ezt a kemény próbatételt és elpusztul. Általában a gyengébb, beteg egyedek azok, amelyek nem érik meg a tavaszt.

A téli madáretetésre nem a madarak fennmaradása, egy faj állományának megőrzése szempontjából van elsősorban szükség. Valójában miattunk, emberek miatt fontos. Kifejezhetjük aggodalmunkat, törődésünket a madarak és rajtuk keresztül a természet iránt. Jóleső érzés gondoskodni róluk. Nem mellékes az sem, hogy az etetőn megforduló madarak megfigyelése nagyszerű perceket szerez, sok élményt nyújt.

Egy kezdő madarász itt gyakorolhatja a madármegfigyelést, madárhatározást is.

Természetes Falatok

Nézz ki az ablakon! Teli van a madáretető madarakkal és madáreledellel? Rendben!

Nos, mit gondoltok, mit ennének a madarak, ha mi nem etetnénk őket?

Mirelít gyümölcsök

Minden télen seregélyek ezrei érkeznek hozzánk. Elmenekülnek a hideg telek és a fagyott talaj elől. Evéskor a seregély bedugja a csőrét a földbe, azután kinyitja és "fúr" egy lyukat. Úgy forgatja szemeit, hogy meglássa, vajon van-e ízletes rovarlárva a lyukban. De ha a talaj fagyott, csőrét nem tudja bedugni. Még ha sikerülne is, akkor is azt tapasztalná, hogy a lárvák egy kicsit mélyebbre húzódtak a fagy elkerülésének érdekében. Ezért a seregély rákényszerül a bogyókra, a magokra és a gabonaszemekre.

Hogyan kell nézni?

A kék cinege csőre rövid és vékony, éppen megfelelő a rovarok és a pókok felszedéséhez. De télen vajon

mennyit látunk ezekből? Ha az életünk függne tőle, biztosan többet is találnánk. Télen a rovarok elbújnak a kéreg, az avar alá vagy a magvak belsejébe.

A kék cinege mindent nagyon alaposan szemügyre vesz – hátha ehető. Idejének csak a felét tölti az ágakon a megszokott ülő helyzetben. Gyakran lefelé lóg, a levelek alatt kutat, benéz a kéreg alá. Fél óráig tart, amíg a cinke teljesen átvizsgál egy fát, minden egyes ágát és levelét.

Magszerzés

A házi verebek főleg növényeket esznek, függetlenül az évszaktól. A verébnek vastag, magevő csőre van, és minden taktikát ismer a magokkal kapcsolatban. Elkülönbözteti a magot a héjától, vagy szétszedi a magot. A magban lévő keményítőt használjuk mi is, amikor lisztet vagy kenyeret készítünk.

Megáll és hallgatózik

A fekete rigók főleg a talaj felszínén esznek. Szaladnak-megállnak, szaladnak-megállnak, szaladnak és megáll-

Halat zsákmányoló vörösbegy

Molnár Zoltán felvételei

nak. Valahányszor megállnak, átkutatják a talajt élelemért. Ha látnak egy kukacot, még alaposabban szétnéznek, mivel a kukacok szeretnek kis csoportokban élni, tehát ha a rigó talált egyet, a többi sem lehet messze.

A lehullott falevelek alatt ehető élőlényeket keresnek. És ugyanezt teszik a hóval is! De honnan tudják, melyik levél alá kell benézni, vagy hol kell a hó alá ásni? Fülelnek! A fekete rigóknak ugyanis nagyon jó a hallásuk.

Forrás: Bird Life

Fordította: Négyesi Tamás

Harkályok, zivatar, miegymás....

Megrögzött természetjáróként igen nehezen viseltem el a húsvéti ünnepek rám róttá helyhezköttöttséget, vagyis azt, hogy ilyenkor otthon kell ülni, egész nap pakolni, ablakot pucolni meg tojást festeni. Mindezt csak azért, hogy húsvét hétfőn vicces kedvű nagybátyáim nyakon önthessenek a létező legolcsóbb és legbűdösebb kölnivel, ami széles e világon fellelhető... végül a maradék egy napom rámeleg a hajmosásra.

Közben pedig messzi hegyoldalakon meghatározásra váró növények nőnek, gyíkok napoznak a köveken, az erdő mélyén baglyok alszanak, szajkók kacagnak a tölgyfa ágai közt, és az ember szíve belesajdul ebbe a távoli, talán csak képzelt kacajba. Bánatosan nézegetem régi terepnaplóm, mikor az ablakra téved a pillantásom. Korábbi borúmat felejtve, sietősen kapok a távcsővem után és már szaladok is ki a kertbe, mert öreg almafánkon ott kopogtat piros sapkás vigasztalóm: a harkály. Először látom az idén. Teljes nevén balkáni fakopáncs, valahol itt lakik a környéken, és tavaly is gyakran látogatta idős gyümölcsfáinkat. Éleset kiáltva száll fáról fára, és valósággal korcsolyázik a törzsön. Valahol a távolban az övéhez hasonló rikoltás hallatszik, talán a párja. Egy darabig még kopácsol a szilvafa egy vastagabb ágán is, aztán továbbrepül. De nem maradok madár nélkül. Kis sárga csicsörkék kergetik egymást bódult-szerelmesen, egyikük kevés híján nekem repül, aztán sértődötten ül fel a szomszédunk fenyőjének csúcsára és onnan hallatja kicsit szemrehányóan énekét. Zöldike szól, és egy közeli háztetőn udvarló galamb bókol kedvesének, szívhez szólóan bűgva. A kert gyönyörű, a közeli cseresznyefák vastag, hófehér virágfüzerekben pompáznak, öregecske és roszszul metszett barackfáink is megszépülnek a maguk rózsaszínű virágfátylában, akár a koszorúslányok. Alattuk sárga és piros tulipánok virítanak néhány csillagvirág és gyöngyike társaságában. Úgy döntök, kiköltözöm a szilvafa alá. Három madárrhatározót meg egy jegyzetfüzetet magam mellé halmozva kitelepszem egy kerti székre, de nincs sok időm a könyvekkel bibelődni, mert mindig történik valami. Két zöldike vágódik az almafára, egy gyönyörű élénkzöld hím és egy halvány színű, barnán sávozott tojó. A "hölgy" hangosan kiáltozva, szárnyát csapkodva követelődzik, és a másik eteti.

Nem messze tőlem egy nyavalyás fekete rigó riaszt és elzavarja a zöldikéket.

– Vigyázzatok, veszély! Vigyázzatok, veszély!

– Fene azt a nagy hangodat! – Mérgelődök, de késő bánat. És különben sem ő a hibás, mert én voltam olyan okatlan, hogy megmozduljak, mikor alig három lépésre voltak tőlem. De ha épp egy tekintélyes méretű darázs húz el az arcom mellett, akkor én igencsak megborzongok tőle. A szomszéd ház eresze alatt alig ökölnyi lyukat fedezek fel, mezei veréb lakik benne, a fészket építi, az előbb majd' akkora tyúktollat egyensúlyozott, mint önmaga.

– Bolond vagy?! – Csattan fel a felesége, mire csurimadárunk szégyenkezve otthagyja szerzeményét, de vissza-visszajár hozzá, nem hisz az asszonynak. Egy hűvös szellő szíromesőt zúdít a nyakamba a szilvafáról, és felhő takarja el a Napot. A hirtelen jött hűvös félhomályban két sötét árny repül el a kert felett egész magasan, de azért jól látni: héják! Évekkel ezelőtt a házunk ereszeire szállt egy ilyen ragadozó, sérült lehe-

Csipogó

tett. Mikor meglátott bennünket, alig pár házzal repült csak odább. A szomszédok panaszkodtak, hogy ez hordhatja el a csibéket, de szerencsére senkinek nincs puskája a környéken, így kénytelenek voltak békén hagyni. Vajon ez a régi madár tért volna vissza egy búcsúkörré? Ki tudja? Most nem szállnak le, a pár baljósan, de méltóságteljesen siklik tova. Aztán végképp elromlik az idő, az iménti gyanús felhőcskéből egy szempillantás alatt zuhogó eső kerekedik és bőrig ázva iszkolok be a szobába. Az ablakból még látom, ahogy az eső mosdatja a fákat és néhány jókedvű fürdőző rigót. Közben visszaóvakodik a Nap is, kissé bizonytalankodva átsüt a sűrű vízfüggönyön.

Hiába, no, április van, madárdalos, szeszélyes, hol napsütéses, hol zivataros, akár maga a szerelem...

Lovranits Júlia

Megfejtés

A Madártávlat 2003. november-decemberi számában feladott rejtvény helyes megoldása:

A-4, B-2, C-6, D-5, E-1, F-3

Nyerteseink: Kiss Ádám, Kisújszállás
Somogyi Hajnalka, Pápa, Vizslán Márk, Sajóbáony

Gratulálunk!

REJTVÉNY

A 10x10-es négyzetben 10 madár neve van elrejtve. Találd meg ezeket!

Lehetnek függőlegesen, vízszintesen, átlósan és jobbról balra olvasva is.

S	K	A	P	S	L	H	O	L	K
B	D	R	V	A	A	G	E	B	U
A	H	I	M	R	J	S	P	O	V
G	I	S	K	É	I	R	K	U	I
O	K	Á	C	R	N	G	A	N	K
L	L	R	I	A	Y	L	Ó	G	A
Y	I	O	N	K	E	A	V	A	K
U	K	F	E	C	S	K	E	V	U
K	E	L	G	S	K	I	R	M	K
N	R	V	E	R	É	B	A	B	K

megoldásokat február 9-ig küldd el az alábbi címre:
MME, 1121 Budapest, Költő u. 21.

Téli madárvédelem

Tavaly nagyon kemény volt a tél. Vastag hótakaró borította az országot, nem volt ritkaság a napokig tartó mínusz húsz-harminc fokos hideg sem. A rendkívüli időjárás a madarakat is megviselte, a hideg és a táplálékhiány vándorlásra kényszerítette a magyar puszták egyik legféltebb madarát: a tűzokot. De a kertekben, parkokban megjelenő madarak is nehezen találtak élelmet. A cinegék, verebek is csipegetni kezdtek a fákon maradt, vagy a rigóknak kihelyezett almákat...

Milyen lesz az idei tél? Még nem tudjuk, de a madárbarát kertekben biztosan terített "asztal" vagy folyamatosan feltöltött madáretető várja az éhes szárnyasokat.

Tudtad, hogy nem csak a kertben megjelenő madarakat etetik? Elhullott halakkal táplálják a hazánk több pontján gyülekező rétisasokat is. A tűzok téli táplálkozását repcevetéssel próbálják segíteni a természetvédek. Amennyiben vastag a hó, akkor a repceföldekről letúrnak azokat, vagy káposztalevél kiszórásával segítik a táplálékhiányon.

Az MME téli madárvédelmi tevékenysége azonban nem merül ki ennyiben. Sokszor kemény, fogcsikorgató hidegben mérik föl a madarászok a ragadozó madarak fészkeit, hiszen ilyenkor lomb hiányában er-

deinkben jól észrevehető a fákra épült fészkek. Egy felmérő program, a Mindennapi Madaraink Monitoringjának (MMM) résztvevői téli felméréseket is végeznek. Ilyenkor készülnek az odúk, műfészkek, a be nem fagyott vizeknél pedig vízimadár felmérések zajlanak.

Tél végén, nem ritkán kemény hidegben kezdődik meg a ritka és fokozottan védett ragadozó madarak fészkeinek őrzése.

Télen is van tehát teendő a kertekben és a természetben egyaránt.

Hollófészkek

Matyikó Tibor felvétele

Sasfogás lángszórával

A madárfészkek kifosztói után gyakran kő kövön nem marad. Az egyik legmegdöbbentőbb módszer Szibériában használatos, ahol lángszórával "fognak" élő sasokat. A fészekrablók először a fiókákat szedik ki, majd elbújnak. A szülők megérkezésekor azokat lángszórával teszik röpképtelenné. Ha életben maradnak, őket is eladhatják.

Nem csak verébre lehet ágyúval löni.

Lovászi Péter

Felhívás!

A Budapesti Csoport a már korábban megkezdett Budapest felmérési programot kívánja folytatni.

Az eddigi adatok összegyűjtése, a publikációk feldolgozása folyamatban van. Szeretnénk tagjaink segítségét kérni munkánkhoz. Várjuk adataikat, megfigyeléseiket Budapest minden területéről.

A Budapesti Csoport honlapján (<http://mmebp.fx3.hu>) információk találhatóak a programmal kapcsolatban. Ugyanígy letölthetnek felmérőlapot is. Adataikat, megfigyeléseiket elküldhetik e-mailben az mmebp@x3.hu vagy az mmebp@freemail.hu címre, illetve levélben az MME címére (1121 Budapest, Költő u. 21.). Kérem írják a borítékra, hogy "Budapesti Csoport"!

Köszönettel: a Budapesti Csoport vezetősége

Lovranits Julia

Eladó egy KOWA TS-611-es ferde betekintésű teleszkóp 27x-es nagylátószögű okulárral.

Irányár: 120 000 Ft.

Érd.: Domján A.. 20/4747168

Domján András

Szerkesztőbizottság:

Drexler Szilárd,
Lovászi Péter,
Marik Pál,
Schmidt Egon
Vándor Barbara
Halmos Gergő

Előkészítés: In- Depht Bt.

Szerkesztő: Bányai Lászlóné

Felelős kiadó: Horváth Zsolt
Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Nyomás: LKL Color Kft.

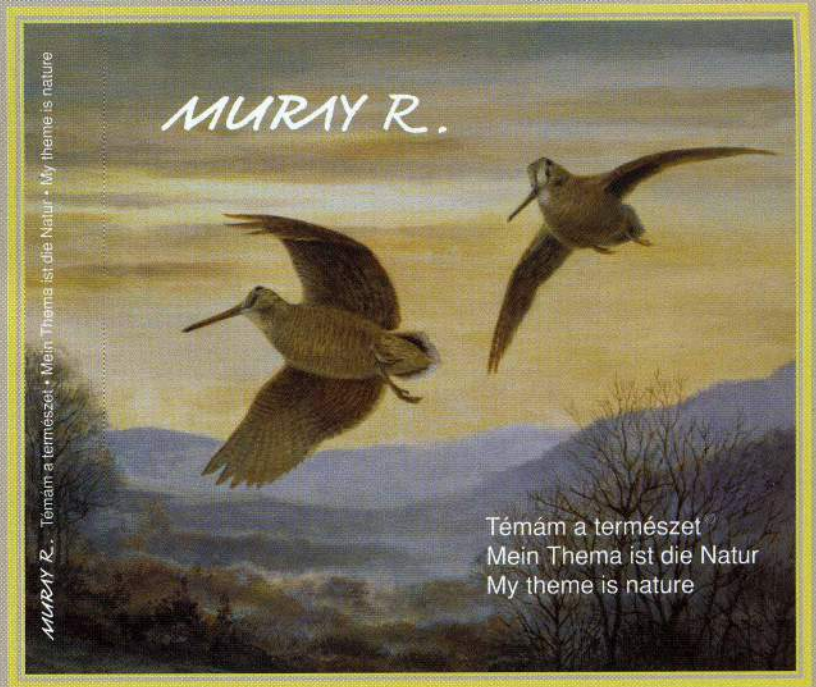
„A természet szolgálatában!”

A Madártávlat a Nemzeti Kulturális Alap, a Központi Környezetvédelmi Célelőirányzat és a Gyermek és Ifjúsági Alapprogram támogatásával jelenik meg

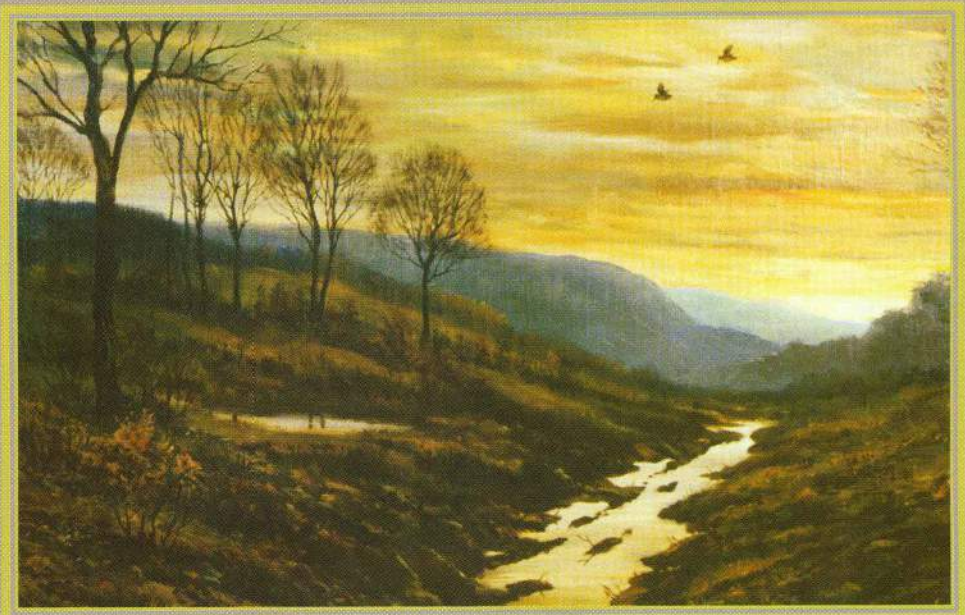
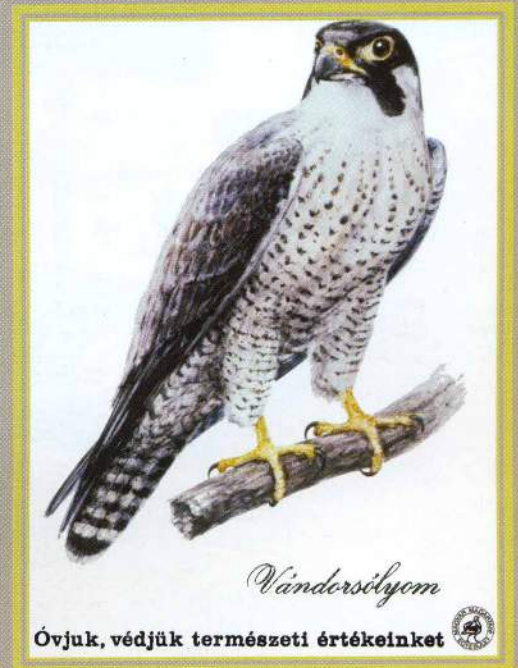

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG

"Gumicsizmám lehúztam, puskámat letettem... Nincs más hátra, mint emlékezni kalandokban gazdag életemre. Mivel múzeumom nem lesz, ezt a könyvet hagyom az utókorra. Ez ugyan egy bő válogatásnak látszik munkáimból, de én tudom, hogy milyen hézagos. Talán ha munkásságom, élményeim tizedét tartalmazza. Ettől függetlenül remélem, hiteles képet nyújt életemről, amely a természet szeretetében és szolgálatában telt el."

Muray Róbert festőművész, a magyar természetábrázolók doyenje, az MME alapító és egyben örökös tagja háromnyelvű albumban mutatja be változatos, színes életútját. Járt az USA-ban és Kanadában, dolgozott Tanzániában és Mongóliában... A több mint kétszáz oldalas kötet gazdagon illusztrált: négyszáznál több színes ábrát, fényképeket és festményei reprodukcióit tartalmazza. Várható megjelenési ideje 2004 februárja. Ára: 6800 Ft (plusz utánvétel) **MME tagoknak 6000 Ft.** A megrendelőkartján a tagságot szíveskedjen jelezni!

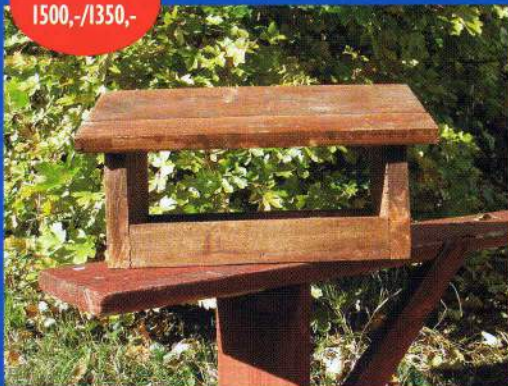
ÚJ TERMÉKEINK

teljes ár / tagi ár

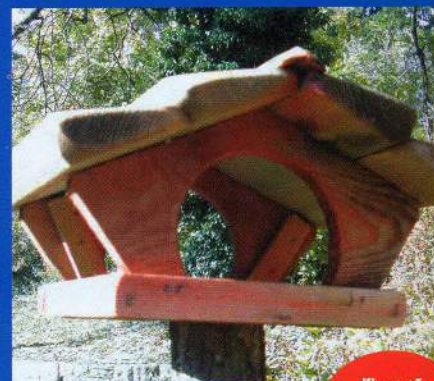
Nagy etető
4000,-/3600,-

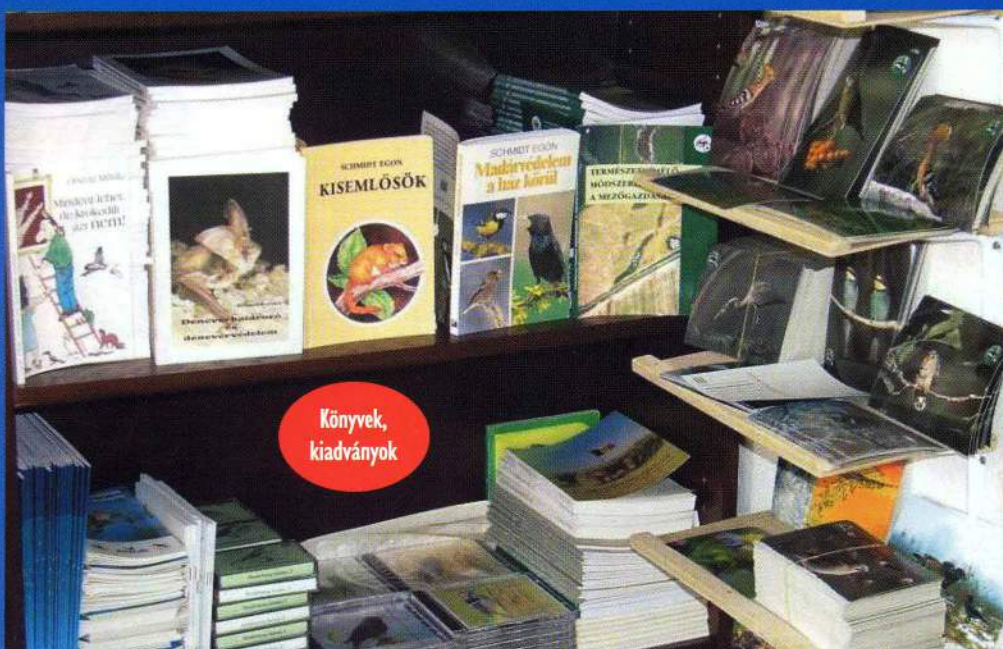
Ablaketőő
1500,-/1350,-

B odú
2000,-/1800,-

Kis etető
2500,-/2250,-

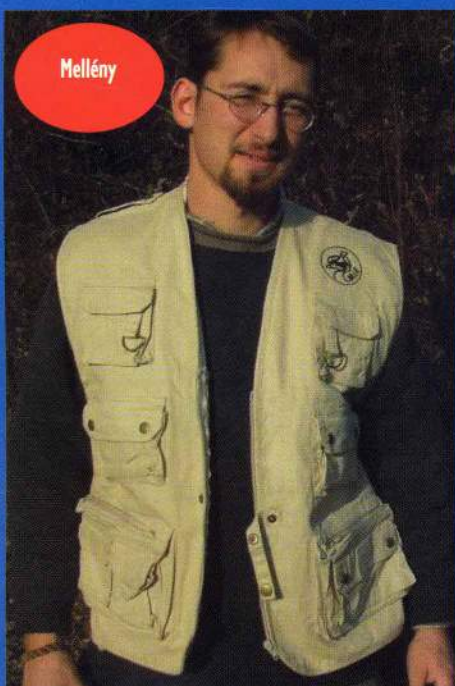

Könyvek,
kiadványok

C odú
1500,-/1350,-

Mellény

Bélelt mellény

Bélelt, zöld, méret: M-XXL
MME-logó hímzéssel: 6000,-/ 5400,-
hímzés nélkül: 5700,-/ 5200,-

Tenisz pólók

Khaki és fehér, méret: S-XXL
MME logó hímzéssel: 2200,-/ 2000,-
hímzés nélkül: 2000,-/ 1800,-

Béleletlen, zöld, bézs, méret: M-XXL
MME-logó hímzéssel: 8000,-/ 7200,-
hímzés nélkül: 7700,-/ 7000,-